

Univerzita Hradec Králové

Pedagogická fakulta

Katedra výtvarné kultury a textilní tvorby

Umění původních obyvatel Severní Ameriky a jejich vliv na vizuální kulturu

bakalářská práce

Autor: Barbora Pokorná
Studijní program: B7507 Specializace v pedagogice
Studijní obor: Český jazyk a literatura se zaměřením na vzdělávání,
Výtvarná tvorba se zaměřením za vzdělávání
Vedoucí práce: MgA. Tomáš Moravec
Oponent práce: Mgr. et Mgr. Klára Zářecká Ph.D.

Zadání bakalářské práce

Autor:	Barbora Pokorná
Studium:	P17P0458
Studijní program:	B7507 Specializace v pedagogice
Studijní obor:	Český jazyk a literatura se zaměřením na vzdělávání, Výtvarná tvorba se zaměřením na vzdělávání
Název bakalářské práce:	Umění původních obyvatel Severní Ameriky a jeho vliv na vizuální umění
Název bakalářské práce AJ:	The art of indigenous people of North America and its influence on visual art

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Bakalářská práce se zabývá uměním původních obyvatel Severní Ameriky, jejich kulturou a specifickou vizualitou. Zkoumá uměleckou produkci, která tímto uměním byla ovlivněna a její průnik do současného vizuálního umění. Praktickou část bakalářské práce tvoří série objektů aplikovatelných v denním užití a následná audiovizuální dokumentace jejich aplikací.

HOUSER Allan, NAMINGHA Dan, Americké indiánske umenie, Apríl-máj, 1986 LÉVI-STRAUSS, Cesta masek, Liberec ; Praha : Dauphin, 1996 K LAPŠŤOVÁ Kateřina, Indiáni: Severní Amerika, Praha : Národní muzeum, Náprstkovo muzeum, 2017 SIEBERT Erna, Indiánské umění amerického severozápadního pobřeží, Praha : Obelisk, 1970

Garantující pracoviště:	Katedra výtvarné kultury a textilní tvorby, Pedagogická fakulta
Vedoucí práce:	MgA. Tomáš Moravec
Oponent:	Mgr. et Mgr. Klára Zářecká, Ph.D.
Datum zadání závěrečné práce:	19.12.2018

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracovala pod vedením vedoucího bakalářské práce samostatně a uvedla jsem všechny použité prameny a literaturu.

Dále prohlašuji, že bakalářská práce je uložena v souladu s rektorským výnosem č. 13/2017 (Řád pro nakládání s bakalářskými, diplomovými, rigorózními, disertačními a habilitačními pracemi na UHK).

V Hradci Králové dne

Podpis

Poděkování

Tímto bych chtěla poděkovat vedoucímu mé práce, MgA. Tomáši Moravcovi, za jeho čas, který mé práci věnoval a jeho ochotu, se kterou mi pomáhal. Velké poděkování patří také všem, kteří mi v tomto čase byli oporou.

Anotace

POKORNÁ, Barbora. *Umění původních obyvatel Severní Ameriky a jejich vliv na vizuální kulturu*. Hradec Králové: Pedagogická fakulta Univerzity Hradec Králové, 2020. 51 s. Bakalářská práce

Bakalářská práce *Umění původních obyvatel Severní Ameriky a jejich vliv na vizuální kulturu* zkoumá umění původních obyvatel Severní Ameriky, jeho přijímání dnešní společností, spolu s mladším uměním a umělci, kteří se jím inspirovali. Práce se skládá ze dvou částí, teoretické a praktické. Teoretická část se zabývá kulturou, uměním a problémy, se kterými se původní obyvatelé potýkali či stále potýkají dodnes, a na které mladší umělci poukazují ve svých dílech.

Praktická část práce popisuje výrobu a hlavní myšlenku autorských děl, která v rámci této práce vznikla. Poukazuje na všudypřítomnost zmiňovaného umění a stále živé problémy, se kterými se původní obyvatelé Severní Ameriky potýkají každý den. Předpokladem pro výrobu těchto děl je používání stejných nebo alespoň podobných materiálů, jaké používali původní obyvatelé, v kombinaci s materiály dnešními.

Klíčová slova: umění původních obyvatel Severní Ameriky, Hollywood, Dan Namingha, Allan Houser, Jaune Quick-to-see Smith, festivaly, trampové, Andy Warhol, Jean-Michel Basquiat

Anotation

POKORNÁ, Barbora. *The art of indigenous people of North America and its influence on visualart*. Hradec Králové: Faculty of Education, University of Hradec Králové, 2020. 51 pp.
Bachelor Thesis

Bachelor Thesis The art of indigenous people of North America and its influence on visual culture examining the art of the Native Americans of North America, its acceptance of current societies, along with younger forms of art and artist inspired by it. The thesis is divided into two parts, the theoretical and practical. The theoretical part is about culture, art and problems that the Natives Americans struggled or still struggle to this day, and wich younger artists points out in their works.

The practical part of the work includes the production and the main ideas of the author's works, which contain in this thesis. Views of the ubiquity of the aforementioned art and the ever-living problems that Native Americans face every day. A prerequisite for the production of these works is the use of the same or similar materials that were used by the Native Americans, in combination with today's materials.

Keywords: North American Indigenous Art, Hollywood, Dan Namingha, Allan Houser, Jaune Quick-to-see Smith, festivals, hikers, Andy Warhol, Jean-Michel Basquiat

Obsah

Úvod.....	8
1 Kdo jsou původní obyvatelé Severní Ameriky.....	9
2 Kulturně geografický areál Velkých plání.....	10
2.1 Kmeny z východních plání.....	12
2.2 Kmeny ze Západních plání.....	13
3 Kulturně geografický areál Severozápadního pobřeží.....	14
4 Kulturně geografický areál Kalifornie.....	19
5 Kulturně geografický areál Jihozápadu.....	20
6 Kulturně geografický areál Severovýchodu.....	23
7 Kulturně geografický areál Arktidy.....	24
8 Umění původních obyvatel Severní Ameriky známé především z filmů.....	26
9 Šamanské odznaky.....	29
10 Pokračovatelé umění původních obyvatel Severní Ameriky, lidé a hnutí jím inspirovaní 32	
10.1 Allan Houser.....	33
10.2 Dan Namingha.....	35
10.3 Jaune Quick-to-See Smith.....	37
10.4 Festivaly.....	38
10.5 Trampské hnutí.....	39
10.6 Avantgarda.....	39
10.7 Andy Warhol.....	40
10.8 Spolupráce Warhol – Basquiat.....	44
11 Praktická část.....	45
Závěr.....	50
Seznam použité literatury.....	51
Seznam obrázků.....	51

Úvod

Tato bakalářská práce se zabývá uměním původních obyvatel Severní Ameriky a jejich potomky, kteří v rámci tradic udržují původní umění, dále umělci a směry jimi inspirovanými. Částečným předmětem zájmu je i běžný život těchto lidí, protože je úzce spjat s jejich uměním, které je často užitkové. I když je zdejší tvorba především užitková, neznamená to, že výrobky mají pouze řemeslnou kvalitu, ale mají i estetickou hodnotu.

První kapitola teoretické části práce se věnuje obecným informacím o původních obyvatelích Severoamerického kontinentu, jejich označení a původu. V následujících pěti kapitolách se práce zaměří na konkrétní kulturně geografické areály, na které se Severní Amerika rozděluje, s důrazem na umění kmenů, které v této oblasti žily nebo doposud žijí. Šestá kapitola se pokusí objasnit a uvést na pravou míru některé, široké veřejnosti známé, předměty původních obyvatel, které se vžily do jejího povědomí díky filmové a knižní tvorbě. Sedmá kapitola se bude zabývat šamany a předměty, které jsou pro jejich roli a postavení v kmeni charakteristické. Osmá kapitola bude zaměřena na pokračovatele vizuální tvorby kmenů původních obyvatel, ať už přímých potomků nebo nezávislých umělců, a uměleckých směrů či hnutí, ve kterých můžeme nalézt uměleckou inspiraci tímto uměním.

V praktické části se práce věnuje vlastnímu vytvoření děl některých uměleckých předmětů z probírané oblasti s přidáním nového kontextu. Konkrétními předměty jsou válečnická čelenka, lapač snů a brašna. Dalšími díly jsou dvě instalace na téma kolonizace Severní Ameriky, což je časté téma mnoha umělců, kteří se tímto uměním zabývají.

1 Kdo jsou původní obyvatelé Severní Ameriky

Původní obyvatelé Severní Ameriky, jsou národy, které žijí nebo v minulosti žily na území dnešního kontinentu Severní Ameriky. Některé z nich byly kočovné, jiné setrvaly na jednom místě nebo alespoň ve stejné oblasti, a to určovalo jejich životní styl.

Těmto původním obyvatelům se velmi často říká indiáni, což je nepřesný název, jelikož může zahrnovat jak původní obyvatele Severní Ameriky, tak původní obyvatele Střední a Jižní Ameriky. V dnešní době může být toto označení chápáno i jako nevhodné. Původní obyvatelé sami sebe raději nazývají Native Americans, stejně jako černoši preferují oslovení African Americans. Označení indiáni pochází od Kryštofa Kolumba, který se domníval, že doplul do Indie a původní obyvatele tedy jednoduše nazval podle tohoto kontinentu. Dále také můžeme narazit na označení Amerindians, které využívají především autoři amerického původu. Na našem území se slovo indián nevnímá nijak negativně, spíš má romantický nádech, hlavně díky příběhům Karla Maye, které u nás indiány zpopularizovaly.¹

Jak byla Amerika osídlena není dodnes zcela jasné, ale valná většina odborníků se kloní k teorii, že osídlení probíhalo pomocí menších etnických skupin, které se u amerických břehů buďto vylodily nebo přišly přes pevninský most v Beringově úžině.² To znamená, že kořeny kmenů původních obyvatel Severní Ameriky sahají až na kontinent, kde se nachází Evropa a Asie, souhrnně nazývaném Eurasie.

Jak již bylo zmíněno, osídlování Ameriky neprobíhalo hromadně, což mělo za následek, že se v různých oblastech používal jiný jazyk či alespoň odlišné nářečí a nikdy nedošlo k politickému spojení menších společenství do jednoho celku. Tato společenství byla ve 20. století pro větší přehlednost rozdělena americkými vědci na kulturně geografické areály, ve kterých však žila společenství na sobě nezávislá, ale měly podobný způsob obživy i vizuální tvorby a vzájemně se ovlivňovaly.³ Tohoto dělení se z důvodu jeho přehlednosti bude v několika kapitolách držet i tato práce.

Potomci původních obyvatel na americkém území žijí dodnes, buďto včlenění mezi ostatní obyvatele nebo se soustřeďují do rezervací, kde si uchovávají své tradice, ale postupně

¹ KLÁPŠŤOVÁ, Kateřina. *Indiáni: Severní Amerika = Indians : North America*. Přeložil Kateřina MILLEROVÁ. Praha: Národní muzeum, Náprstkovo muzeum, [2017]. ISBN 978-80-7036-543-4

² KLÁPŠŤOVÁ, Kateřina. *Indiáni: Severní Amerika = Indians : North America*. Přeložil Kateřina MILLEROVÁ. Praha: Národní muzeum, Náprstkovo muzeum, [2017]. ISBN 978-80-7036-543-4

³ KLÁPŠŤOVÁ, Kateřina. *Indiáni: Severní Amerika = Indians : North America*. Přeložil Kateřina MILLEROVÁ. Praha: Národní muzeum, Náprstkovo muzeum, [2017]. ISBN 978-80-7036-543-4

upouští od svých mateřských jazyků a využívají angličtinu.⁴ Dnes ve Spojených státech amerických a Kanadě žijí většinou obyvatelé jiných etnik. Důvodem je převážně kolonizace Evropanů, díky které se zde vyskytují všechny rasy světa, i když z historie víme, že tento přesun nebyl vždy dobrovolný. Díky kolonistům se zde mohly ovlivňovat různé kultury, a to nejen co se vizuální tvorby týče, což můžeme považovat za přínos, přestože jejich střet nebyl vždy šťastný.

2 Kulturně geografický areál Velkých plání

Areál se nachází v centrální oblasti Severní Ameriky, konkrétně mezi řekou Mississippi, Skalistými horami a částečně zasahuje až na území Kanady. Dále se areál rozděluje na západní a východní celek, který je také znám pod názvem Prérie. Najdeme zde krajinu s mírnými kopci a v létě vyprahlé stepi s nízkou trávou a občasnými keři či dokonce stromy. Čím více se přiblížíme k východu, tím častěji narazíme na vodní toky, což znamená bohatší vegetaci a lesy.⁵ Změna krajiny znamená i změnu životního stylu kmenů, které tento areál nazývají svým domovem. Mění se především způsob obživy a jsou dostupné jiné materiály pro stavbu domů, výrobu oblečení a různých předmětů, které daný kmen využívá ve svém běžném životě.

Valná většina kmenů původních obyvatel žila především ve východních Prériích a Skalistých horách, kde kmeny po část roku přebývaly ve vesnicích tvořenými pevnými domy, živili se pěstováním polních plodin a lovem. S příchodem Evropanů na severoamerický kontinent se préríjní kmeny začaly přesouvat směrem na západ, kde začaly přebírat způsoby kočovných lovců bizonů. Právě tyto kmeny ze Západních plání se později staly nejvíce známými a pro cizince nejlépe rozpoznatelnými původními obyvateli Severní Ameriky.⁶ Mohly za to zprávy od kolonistů, předměty, které vozili průzkumníci domů ze svých cest a později i knižní a filmová tvorba. Většinu předmětů a zvyků, které jako Evropané přisuzujeme původním obyvatelům Severní Ameriky, nalezneme právě u kmenů z areálu Velkých plání.

V obou částech tohoto areálu se v různé míře pěstovalo jezdecké umění a s touto dovedností souvisí i výroba užitkových předmětů, které jezdec používal. Jedním z těchto

⁴ KLÁPŠŤOVÁ, Kateřina. Indiáni: Severní Amerika = Indians : North America. Přeložil Kateřina MILLEROVÁ. Praha: Národní muzeum, Náprstkovo muzeum, [2017]. ISBN 978-80-7036-543-4

⁵ KLÁPŠŤOVÁ, Kateřina. Indiáni: Severní Amerika = Indians : North America. Přeložil Kateřina MILLEROVÁ. Praha: Národní muzeum, Náprstkovo muzeum, [2017]. ISBN 978-80-7036-543-4

⁶ KLÁPŠŤOVÁ, Kateřina. Indiáni: Severní Amerika = Indians : North America. Přeložil Kateřina MILLEROVÁ. Praha: Národní muzeum, Náprstkovo muzeum, [2017]. ISBN 978-80-7036-543-4

předmětů jsou biče na jejichž výrobu se používaly spletené kožené řemínky, zasazené do kostěné rukojeti, která pocházela z těla jelena či bizona. Některé kmeny jezdily bez sedla, ale ty, které ho používaly, jej vyráběly z vydělané kůže již zmíněných zvířat, zdobily je malovanými ornamenty a třásněmi, popřípadě výšivkami ze zvířecí srsti. Můžeme ovšem narazit i na sedla, která jsou zdobena pery ptáků. Součástí sedla jsou také krupery, což jsou vlastně zdobené kožené brašny, které kůň nesl společně s jezdcem. Nejčastěji byly zdobeny malovanými nebo vyšívanými ornamenty a používaly se prakticky stejně jako ty dnešní.

Při výrobě oblečení se využívaly materiály, které byly v dané oblasti dostupné. To znamená různé kůže, především bizoní, a později i plátno. Muži z Prérií nosili nohavice, které se přivazovali ke koženému opasku, spolu se zástěrkou ovázanou okolo beder, čímž vznikl dojem jakýchsi kalhot. Jejich chodidla chránily mokasíny vyráběné z nevydělané bizoní kůže. Pokud šli do boje, oblékali si zdobené válečnické košile a v zimě nosili teplé bizoní pláště, které je dokázaly udržet v teple. Ženy podle tradice nosily šaty, které končily pod koleny spolu s návleky, které sahaly od kolen ke kotníkům, kde začínaly mokasíny, které byly stejné jako ty mužské. Směrem na jih ženy nosily zavínovací sukně s halenami. Oblečení a mokasíny jak mužů, tak žen bylo zdobeno vyšívanými nebo malovanými symboly a ornamenty. Na výšivky se používaly skleněné perličky, ale také dikobrazí či urzoní ostny. O výrobu od vydělávání kůží přes šití a výsledné zdobení se staraly ženy.⁷ Co se šperků týče, využívaly se přírodní materiály jako jsou drápy medvěda grizzlyho, které nosily válečníci ve formě náhrdelníků.⁸

Nejdůležitějším symbolem tohoto areálu je kruh. Vyjadřuje celek, koloběh života a zobrazuje i čtyři světové strany. Můžeme ho vidět v uspořádání táborů, tradičních tancích a v zasedacím pořádku porad. I dýmka míru se posílá do kruhu.⁹ Dýmky míru jsou pro Evropany jedním z nejznámějších předmětů, které se týkají původních obyvatel Severní Ameriky. Nejčastěji se vyráběly z kamene v kombinaci s dřevěným troubelem. Dýmky se také různě zdobily, a to pomocí řezby, koňských žíní, ale i peří.

Snad nejznámější symbolem původních obyvatel Severní Ameriky jsou čelenky, ať už ty běžnější válečnické nebo náčelnické. Nosili je vždy muži, protože se na rozdíl od žen účastnili bojů. Je zajímavé, že my jako Evropané, si bez nich tuto rasu snad ani neumíme představit, přestože ač se nám to může zdát zvláštní, čelenky nebyly nejobvyklejším doplňkem

⁷ KLÁPŠŤOVÁ, Kateřina. Indiáni: Severní Amerika = Indians : North America. Přeložil Kateřina MILLEROVÁ. Praha: Národní muzeum, Náprstkovo muzeum, [2017]. ISBN 978-80-7036-543-4

⁸ STINGL, Miloslav. Indiáni bez tomahavků. 2.dopl.vyd. (ve Svobodě 1.). Praha: Svoboda, 1966.

⁹ KLÁPŠŤOVÁ, Kateřina. Indiáni: Severní Amerika = Indians : North America. Přeložil Kateřina MILLEROVÁ. Praha: Národní muzeum, Náprstkovo muzeum, [2017]. ISBN 978-80-7036-543-4

– muži si je museli zasloužit nebo lépe řečeno vybojovat. Naše všeobecná představa vychází z toho, že čelenky byly častým sběratelským předmětem, který se vozil z výprav z Nového kontinentu. Aby příslušník určitého kmene mohl do boje nosit čelenku, musel být významným válečníkem nebo vůdcem bojové jednotky. Mohlo se však stát, že pero do čelenky získala celá jednotka, která se zasloužila o válečnický úspěch. Čelenku tedy nedostane válečník jako celek, ale postupně si ji tvoří podle svých bojových dovedností. Nejvíce ceněnými pery jsou pera orla skalního, který symbolizuje odvalu a duchovno, ale také muže a jeho sílu. Neznamená to však, že by se používala pera pouze tohoto ptáka, dalšími ceněnými pery jsou pera jiného druhu orla, a to orla bělohlavého, který je dnes americkým symbolem. Používala se pera i jiných ptáků, ale ta nebyla tak ceněná.¹⁰ Pera se upravovala různým zaříznutím nebo zbarvením podle válečnického činu, díky čemuž byli válečníci rozpoznatelní.¹¹ Klasické náčelnické čelenky, které známe jsou z orlích per přidělaných na kožený základ, na kterém jsou vyšívané ornamenty pomocí skleněných korálek. Pera se na čelenku přidělávají navazováním pomocí nití či proužků kůže. Díky tomu, že se čelenky tvořily postupně podle válečných výkonů, vznikaly různé velikosti. Některé mohly až do konce válečnickova života zůstat s pár pery, kdežto jiné mohly spadat na záda, či dokonce na zem nebo tvořit něco, co nám může připomínat paruku. Častou barvou, která se používala při barvení čelenek, je červená, protože je to barva krve a je spojována se samotným válečnictvím a bojem.

2.1 Kmeny z východních plání

Prérijnými kmeny byly Hidatsové, Dakotové, Ponkové, Omanové, Mandanové, Otové, Osejdžové, Arikarové, Kansové, Póniové a další kmeny jazykových rodin asioux-katawbo a sioux-kaddo. Tyto kmeny se živily převážně lovem vysoké zvěře, sběrem a drobnějším zemědělstvím. O lov se starali muži, kdežto ženy se staraly o zemědělství, kdy na menších polích se pěstovaly hlavně plodiny jako je kukuřice, tykve a fazolové lusky. Sběru se věnovali muži i ženy a byl důležitou součástí obživy.¹² K lovu i občasnému boji se nejčastěji používaly luky, které byly oblíbenou zbraní prérijních kmenů i v době, kdy už bylo běžné používání střelných zbraní, které byly do těchto končin dovezeny kolonisty. Dále muži používali kulaté

¹⁰ KLÁPŠŤOVÁ, Kateřina. Indiáni: Severní Amerika = Indians : North America. Přeložil Kateřina MILLEROVÁ. Praha: Národní muzeum, Náprstkovo muzeum, [2017]. ISBN 978-80-7036-543-4

¹¹ STINGL, Miloslav. Indiáni bez tomahavků. 2.dopl.vyd. (ve Svobodě 1.). Praha: Svoboda, 1966.

¹² KLÁPŠŤOVÁ, Kateřina. Indiáni: Severní Amerika = Indians : North America. Přeložil Kateřina MILLEROVÁ. Praha: Národní muzeum, Náprstkovo muzeum, [2017]. ISBN 978-80-7036-543-4

štíty vyráběné ze zvířecí kůže, nejčastěji bizoní a losí.¹³ Měly kulatý tvar a zdobeny byly malbami s válečnými motivy, kdežto na luky se používalo více střídme zdobení jednoduchými symboly a barvami.

Kmeny tohoto areálu žily v pravidelných cyklech podle ročního období. To znamená, že žily v domech, které tvořily vesnice, ale pokud se vydaly na sběr nebo lov, stavěly si jako svá obydlí týpí. Různé kmeny stavěly různé domy, a ne vždy používaly stejné materiály. Například obydlí kmene Dakotů bývala obdélníkovitého půdorysu a stavebním materiálem bylo dřevo a kůra, kdežto vesnická obydlí kmene Mandanů byla převrstvena zeminou a měla tak kupolovitý tvar.¹⁴ Můžeme tedy říct, že tvořila jakousi polozemnici.

K dopravě těmito kmenům sloužily především dřevěné kánoe. Zajímavostí je, že byly rozděleny na mužské a ženské. Postupem času si však začali ochočovat koně, ale nevyužívaly je tolik jako kmeny na západě.¹⁵ Koně byly vzácným majetkem pro všechny kmeny tohoto areálu a tím pádem byli i ceněnou válečnou kořistí symbolizující válečnickovu odvahu. Mnohdy bylo ukořistění koně na stejné úrovni získané cti jako zabití, případně skalpování, nepřitele.

2.2 Kmeny ze Západních plání

Kmeny vyskytujícími se na tomto územním celku jsou Černonožci, Severní Arapahové, Atsinové, Severní Šajeni, Assiniboinové a Vrány na severu, Jižní Šajeni, Lakotové/Tetoni a Jižní Arapahové ve střední části a Kajovové, Komančové, Šošoni a Kajova Apačové na jihu. Všechny tyto kmeny se v 18. století naučili ovládat koně, díky kterým se mohly přesunout z Prérií do tehdy neobydlených Západních plání, kde se díky svému jezdeckému umění staly mistry v lovu vysoké zvěře a bizonů.¹⁶ Koně při lovu a v boji znamenali velkou taktickou výhodu nejen díky své výšce a rychlosti, ale také proto, že se díky nim mohl rozšířit okruh, kde si kmeny sháněly svou potravu.

Tyto kmeny opustily svůj tehdejší životní styl a začaly žít pravým kočovným životem. To znamená, že již nestavěly vesnice s pevnými domy, ale začaly vyrábět velká týpí z bizoních

¹³ STINGL, Miloslav. Indiáni bez tomahavků. 2. dopl.vyd. (ve Svobodě 1.). Praha: Svoboda, 1966.

¹⁴ KLÁPŠTOVÁ, Kateřina. Indiáni: Severní Amerika = Indians : North America. Přeložil Kateřina MILLEROVÁ. Praha: Národní muzeum, Náprstkovo muzeum, [2017]. ISBN 978-80-7036-543-4

¹⁵ KLÁPŠTOVÁ, Kateřina. Indiáni: Severní Amerika = Indians : North America. Přeložil Kateřina MILLEROVÁ. Praha: Národní muzeum, Náprstkovo muzeum, [2017]. ISBN 978-80-7036-543-4

¹⁶ KLÁPŠTOVÁ, Kateřina. Indiáni: Severní Amerika = Indians : North America. Přeložil Kateřina MILLEROVÁ. Praha: Národní muzeum, Náprstkovo muzeum, [2017]. ISBN 978-80-7036-543-4

kůží, později však z plátna, ze kterých stavěly tábory na již zmiňovaném kruhovém půdorysu. Půdu již příliš neobdělávaly, ale výjimkou zůstalo pěstování tabáku. V rámci kmene se příslušníci skoro na celý rok přeskupili do menších skupin, které se scházeli v táborech jen při letních slavnostech a velkých lovech. V čele kmenů stáli náčelníci – míroví a váleční. Pozice mírového náčelníka byla dědičná, ale pokud se stalo, že nepřesvědčil svůj kmen o svých schopnostech, mohl být sesazen. Hlavní úlohu a autoritu v kmeni měla však rada. Válečný náčelník byl naopak volen podle svých schopností. Tyto vůdčí osobnosti měly i s rodinami svá týpí ve středu tábora. Čím více byl člen kmene významný, tím blíže ke středu tábora se nacházelo jeho obydlí. Menší skupinky, které spolu kočovaly přes rok, se i v letním táboře držely u sebe a stavěly svá týpí v jeho kruhových výsečích.¹⁷ Tím tvořily jakési vlastní jednotky uvnitř kmene, které se většinou sestávaly z příbuzných rodin.

3 Kulturně geografický areál Severozápadního pobřeží

Kmeny tohoto areálu jsou Sališové, Tlingitové, Kwakiutlové, Haidové a Nutkové. Areál je obklopen Tichým oceánem, a tak je zde hlavním zdrojem obživy rybolov a sběr mořských plodů. Život je zde cyklický, což znamená, že v létě a na jaře se kmeny vydávají na lovecké i sběračské výpravy, při kterých si staví tábory. Podzim a zimu tráví kmeny ve vesnicích ve velkých domech obdélníkového půdorysu se sedlovou střechou, kde bydlí více příbuzných rodin. Hlavním stavebním materiálem je zde dřevo, konkrétně štípaná prkna.¹⁸ Domy bývaly zepředu zdobeny malovanými totemy. Uvnitř se mimo jiné nacházely podhlavníky, které sloužily při zimních obřadech jako divácká sedadla. Ty umístěné naproti vchodu byla pro rodové příslušníky, kdežto otroci se museli spokojit se stísněným prostorem u dveří.¹⁹ Kmeny tohoto areálu jsou totiž jediné, které měly více rozvrstvenou společnost, a to na běžné členy, aristokracii a již zmíněné otroky. Jarní a letní obydlí, která byla pouze provizorní, si kmeny stavěly z lýkových rohoží v kombinaci se dřevěnými fošnami.²⁰ Tyto dva druhy obydlí se od sebe tedy dají snadno rozeznat. Vesnické domy jsou pevnější, trvanlivější a na výstavbu časově náročnější oproti domům v táborech.

¹⁷ KLÁPŠŤOVÁ, Kateřina. Indiáni: Severní Amerika = Indians : North America. Přeložil Kateřina MILLEROVÁ. Praha: Národní muzeum, Náprstkovo muzeum, [2017]. ISBN 978-80-7036-543-4

¹⁸ KLÁPŠŤOVÁ, Kateřina. Indiáni: Severní Amerika = Indians : North America. Přeložil Kateřina MILLEROVÁ. Praha: Národní muzeum, Náprstkovo muzeum, [2017]. ISBN 978-80-7036-543-

¹⁹ SIEBERT, Erna. Indiánské umění amerického severozápadního pobřeží, Praha: Obelisk, 1970.

²⁰ SIEBERT, Erna. Indiánské umění amerického severozápadního pobřeží, Praha: Obelisk, 1970.

K výrobě dřevěných předmětů bylo zapotřebí speciálních nástrojů – nožů a dlát. Jejich ostří se vyrábělo z broušených mušlí, kamenů a bobřích zubů, o které v těchto končinách není nouze. Rukojetě se vyráběly tradičně ze dřeva. Postupem času začaly kmeny využívat nabytých znalostí v oblasti zpracování kovů a původní materiály jím byly nahrazovány, čímž se práce zjednodušila, zrychlila a mohlo tak vzniknout více výrobků.²¹ Kov tedy nezpůsobuje výjimečný zlom pouze ve způsobu obstarávání potravy, ale i v umělecké sféře. Netýká se to pouze faktu, že kov byl důležitým pomocníkem při tvorbě umění. On sám se jím dokonce stal. Skvělým příkladem jsou dýky, jednoduché i dvojité, vyrobené ze železa, které byly z jednoho kusu. Rukojeť jílice se vyráběla tak, že byl na kovový základ namotán pruh kůže. Pokud byla součástí zbraně hlavice, byla zdobena a mnohdy i vykládaná. Zdobení bývalo pojato ornamentálně i zoomorfně.

Dřevo zpracovávali muži a používali ho i k výrobě lodí a dřevořezbě. Právě dřevořezbou je tato oblast proslulá – místní umělci pracovali i na objednávku, což je významným posunem v tvorbě. Do dřevěných předmětů byly vyřezávány nebo na ně byly malovány rodové znaky a emblémy podle prestiže jejich majitele.²² Používanými druhy dřeva byly kanadské a hemlocké jedle, javory, tisy, olše žluté a červené cedry. Výtvoř jsou specifické svou složitostí, jak v kompozici, tak v tvarech. Tvoří se pomocí vysokých i nízkých reliéfů, vypouklé plastiky a plošnou řezbou.²³ Vyráběly se předměty jak funkční, tak dekorativní a hlavními motivy byly motivy zoomorfní, ale můžeme najít i rostlinné. Vyráběly se například malé sošky, které sloužily jako hlavice obřadních žezel vůdců a šamanů, mísy pro běžné užití i pro obřady a masky. Ve vesnicích stávaly totemové sloupy, které se zachovaly dodnes, i když jsou ze dřeva. Totemy znázorňovaly ochranné duchy a předky kmenů, někdy ve zvířecí formě jindy ve formě podobné lidem, které byly velmi často byly zdobeny barvami. Neměly předem danou výšku, proto můžeme nalézt totemy menších i větších rozměrů, ale vždy byly vyšší než domy ve vesnici, u kterých stály. To ovšem neplatí pro dnešní totemové sloupy, které jsou spíše menších rozměrů. Jednou z věcí, která je na totemech zajímavá je, že jsou tvořeny z jediného kusu dřeva, přesněji z kmene jednoho stromu. Typ dřeva se mohl lišit sloup od sloupu, nebyl jeden předem určený druh, který by byl zasvěcen na výrobu totemů.

Ze dřeva se také vyrábělo mnoho užitkových předmětů denní potřeby. Jedním z nich byly udice používané k lovu velkých ryb. Sestaveny byly ze dvou malých ramen. Součástí

²¹ SIEBERT, Erna. Indiánské umění amerického severozápadního pobřeží, Praha: Obelisk, 1970.

²² KLÁPŠŤOVÁ, Kateřina. Indiáni: Severní Amerika = Indians : North America. Přeložil Kateřina MILLEROVÁ. Praha: Národní muzeum, Náprstkovo muzeum, [2017]. ISBN 978-80-7036-543-4

²³ SIEBERT, Erna. Indiánské umění amerického severozápadního pobřeží, Praha: Obelisk, 1970.

kratšího ramene byl háček z kosti či kovu. Delší vrchní rameno bylo na rozdíl od kratšího řezbářsky zdobeno. Zobrazovaly se zde především figury, které měly symbolický význam, ale také zvířata.²⁴ Háček byl k rameni upevňován pomocí proužků lýka, které mělo funkci jakéhosi provázku. Různé udice byly různě řezbářsky náročné, tudíž můžeme narazit na velmi zdobené kusy s jemnými detaily i kusy jednoduché a čisté. Dále se vyráběly různě velké ozdobné úložné prostory, jakými jsou nádoby, krabice a truhly. Ukládal se v nich olej, tuk, běžné jídlo, ale i jídlo v podobě zásob, které muselo vydržet i několik měsíců. Vnější stěny těchto nádob bývaly zdobeny zoomorfně, hlavně motivy bobra a havrana, které byly zvýrazněny barevnou malbou. Okraje bývaly zdobeny pomocí mušlí a lastur různých druhů a velikostí. Dřevěné bývaly i některé lžice, které se zpravidla zdobily pravidelnými ornamenty vykreslenými v červené a černé barvě. Častým dřevěným předmětem byly i hřebeny ozdobené navrchu vyřezanou figurou, které často využívali šamani.²⁵ Zdobily se i vykládáním perletí, leštěním či vykládáním kovovými plíšky. I tyto předměty se mohly uchovávat ve výše zmiňovaných úložných prostorech, které mohly mít různý tvar – zakulacený, krychlový, obdélníkový, ale najdou se i takové, které mají podobu zvířat.

Se dřevem také souvisí výroba lodí a loděnic, což je v této lokalitě vzhledem ke způsobu obživy pochopitelné. Lodě se zde stavěly velké a prostorné a mohly unést až šedesát osob, které se vypravily na lov velryby.²⁶ Obyčejně se však stavěly pro deset až dvanáct lidí. Válečné mohly pojmout okolo čtyřiceti až padesáti válečníků. Pro jejich výrobu se používalo hlavně dřevo z červeného cedru.²⁷ Stejně jako koně byli hlavním dopravním prostředkem areálu Velkých plání, zde jím byly právě lodě. Zdobené byly po vnějších okrajích, hlavně na přídí a zádi, barevnými symboly či rodovými znaky k čemuž se využívala technika malby. Příd' mohla být také zdobena řezbou zobrazující určitého ducha či předka, který se vázal k rodu, jemuž loď patřila. Další možností zdobení pomocí sošek bylo jejich rovnoměrné rozmístění uvnitř lodi.

Jak je již zmíněno výše, dřevěné výrobky bývaly zdobeny malbou, která se prováděla pomocí speciálních barev přírodního původu. K jejich výrobě se používaly rostliny a minerály, které byly následně roztlučeny v kamenném hmoždíři na drobné částičky. Ty se následně mísili s kaviárem z lososa, který je na tomto území lehce dostupný. Kaviár se před přimícháním rozmačkával, popřípadě rozžvýkával. Podobně jako byla v Evropě ceněna modrá barva pro svou výjimečnost, zde se cenila barva zelená. Ta se vyráběla sice z hlíny, která ale musela

²⁴ SIEBERT, Erna. Indiánské umění amerického severozápadního pobřeží, Praha: Obelisk, 1970.

²⁵ SIEBERT, Erna. Indiánské umění amerického severozápadního pobřeží, Praha: Obelisk, 1970.

²⁶ STINGL, Miloslav. Indiáni bez tomahavků. 2.dopl.vyd. (ve Svobodě 1.). Praha: Svoboda, 1966.

²⁷ SIEBERT, Erna. Indiánské umění amerického severozápadního pobřeží, Praha: Obelisk, 1970.

obsahovat měďnatou sůl, díky níž je možné požadované zbarvení. Barevné plochy se konturovaly červenou a černou barvou. Barvy nejvíce využívali Kwakiutlové, kteří své výrobky zdobili pomocí výrazných kontrastů. Čím více se přiblížíme k jihu, tím méně časté je využívání barev.²⁸ Styl kolorování je tedy dobrým indikátorem, který pomáhá u předmětů určit, kterým kmenem nebo alespoň ve které oblasti areálu byl vytvořen.

Materiálem vhodným pro řezbu jsou i různé druhy rohů a paroží. Využívanými byly hlavně rohy beranů a divokých koz, ze kterých se vyráběly především lžice. Tyto lžice se v běžném životě nepoužívaly, k tomu sloužily ty ze dřeva. Využívané byly pouze při slavnostech a hostinách. Menší lžice byly vyráběny z lesklých černých rohů koz, které sloužily i jako materiál na držadla velkých lžic, které byly zhotoveny z bílých rohů beraních. Rukojeti byly komplikovaně zdobené.²⁹ Zobrazovaly opět různé duchy v lidské i zvířecí podobě. Díky úzkému tvaru rukojeti se zobrazované bytosti vrstvily na sebe, čímž připomínají totemové sloupy tak typické pro tento areál. Rukojeť se směrem vzhůru od prohlubně zužuje a je zakončena zaoblenou špičkou.

Zpracovával se i kámen, a to do podoby již zmíněného ostří nástrojů pro práci se dřevem nebo se využíval pro výrobu hlavy nástroje podobného kladivu. Ten se používal k zatloukání kůlů umístěvaných na říční dno a k rozsekávání kmenů stromů na prkna. Kamenné byly také hmoždíře s paličkami, malé figurky, nádoby a amulety v podobě rozličných zvířat a duchů.³⁰ Zvířecí podobu najdeme dokonce i na kladivech, kdy je nejčastěji zobrazována žába.

Textilie vyráběly ženy z lýka, například cedrového, a psí srsti nebo ze srsti horských koz, což záviselo na momentální pozici kmene. Látku zhotovovaly na dřevěných vertikálních rámech. Nejvíce rozpoznatelným kusem textilu jsou v těchto končinách takzvané chilkaty, které nejčastěji zobrazují totemová zvířata. Vzory chilkatů bývaly předkresleny muži a následně předány ženám, které je zhotovily v textilní podobě.³¹ Materiálem těchto plášťů bývala bílá vlna a vzory se zhotovovaly v černé, modrozelené a žluté barvě. Chilkaty nebyvaly levné a už v době jejich vzniku byly ceněnou součástí vybavy vlastníka.³² Ženy si vyráběly zástěry, jejichž přední strana byla kožená. Kůži, převážně z jelenů, využívaly i při výrobě jakýchsi košil, kalhot, pásů a opasek. Textil býval bohatě zdoben, především klasickými třásněmi. Ozdobou, která hned běžného člověka nemusí napadnout, jsou různé přívěsky. Na jejich výrobu se nejčastěji

²⁸ SIEBERT, Erna. Indiánské umění amerického severozápadního pobřeží, Praha: Obelisk, 1970.

²⁹ SIEBERT, Erna. Indiánské umění amerického severozápadního pobřeží, Praha: Obelisk, 1970.

³⁰ SIEBERT, Erna. Indiánské umění amerického severozápadního pobřeží, Praha: Obelisk, 1970.

³¹ STINGL, Miloslav. Indiáni bez tomahavků. 2.dopl.vyd. (ve Svobodě 1.). Praha: Svoboda, 1966.

³² SIEBERT, Erna. Indiánské umění amerického severozápadního pobřeží, Praha: Obelisk, 1970.

používaly zobáky různých druhů ptáků. Zdobilo se i barvením, a to v barvách areálu, jimiž jsou černá, zelenomodrá a červená. Velmi praktickým textilním výrobkem byly různé tašky, jejichž dalším zdobením, kromě již zmíněného, bylo našívání zvířecích štětín.³³ Další ženskou dovedností bylo pletení z lýka, a to různých rohoží, spirálovitých košíků a klobouků.³⁴ Klobouky se také vyráběly z kanadské jedle, respektive z jejích kořenů, které bylo třeba nejprve roztřepit, aby se s nimi dalo snadno manipulovat a zaplétat je. V některých případech se do základu připlétala stébla trávy a různá vlákna rostlinného původu, která následně vytvořila ozdobný vzor.³⁵ Tvar býval víceméně podobný kloboukům, jaké se nosí v asijských zemích. Rozdílem je, že ty z oblasti Severozápadního pobřeží jsou protáhlejší a směrem vzhůru užší. I tyto výrobky bývaly zdobeny rodovými odznaky a přírodními motivy areálu, hlavně těmi, které souvisely s vodou. Zdobení se provádělo převážně pomocí malby v klasických odstínech areálu. Nebarvili se určité látky či vlákna k pletení, ale malovalo se na již hotové předměty a oděvy. Klobouky vysoko postavených členů kmene se dokonce zdobily i vousy z tuleňů a skleněnými korálky kulatého tvaru, které se používaly i na kožené pláště.

Zajímavými předměty z tohoto areálu jsou ty, které patřily kmenovým bojovníkům. Jedná se o válečnickou výstroj, kterou používali při bojových taženích nejen mezi samotnými kmeny, ale i při bojích s kolonisty. Válečník si oblékal speciální košili určenou pouze pro boj, která se zhotovovala z losiny. Přes košili byl navrstven vícedílný pancíř, jehož části se k sobě spojovaly pomocí kožených řemíků. Zdobily se pomocí malby. V oblasti zad a prsních svalů se uplatňovaly totemové motivy, kdežto na zbylých místech pancíře bylo obvyklé zdobení ornamenty. Hlavu si bojovníci chránili pomocí přilby s hledím, která chránila i oblast krku. Upevňovala se opět pomocí kožených řemíků pod krkem a za hlavou. V obličejové části se nacházel prostor pro nos a kruhové otvory v místě očí a nosních dírek. Zdobeny byli řezbou, která je zvláště malbou. Používané motivy byly opět z oblasti duchovní v kombinaci s rodovými znaky. Některé prostředky pro ochranu hlavy bývaly vykládány perletí nebo potahovány zvířecí kůží. Potahovaly se části, ale i celé přilby. S ústupem bojových střetů bylo přilb stále méně zapotřebí a transformovaly se v obřadní masky.³⁶ Stávaly se složitějšími, více zdobenými, ale stále si ve většině případů zachovaly to, že byly stvořeny z jednoho kusu dřeva. Některé kusy zobrazovaly zvířata, hlavně různé druhy ptáků, jiné měly podobu lidskou. Zadní

³³ SIEBERT, Erna. Indiánské umění amerického severozápadního pobřeží, Praha: Obelisk, 1970.

³⁴ KLÁPŠTOVÁ, Kateřina. Indiáni: Severní Amerika = Indians : North America. Přeložil Kateřina MILLEROVÁ. Praha: Národní muzeum, Náprstkovo muzeum, [2017]. ISBN 978-80-7036-543-4

³⁵ SIEBERT, Erna. Indiánské umění amerického severozápadního pobřeží, Praha: Obelisk, 1970.

³⁶ SIEBERT, Erna. Indiánské umění amerického severozápadního pobřeží, Praha: Obelisk, 1970.

strana bývala obvykle zdobena vyřezávanými ornamenty. Pro zpodobnění vlasů a vousů se využívalo zvířecí srsti, ale i pravých lidských vlasů. Zuby se zpodobňovaly pomocí mušlí, které jsou díky své struktuře a bílé barvě skvělou volbou. Na oči se používala již zmiňovaná perleť, ale mohly být zhotovené i z pouhého dřeva.

Významnými příslušníky těchto kmenů byli šamani, kteří ve své funkci používali množství umělecky zajímavých předmětů. Mezi tyto předměty patří dřevěné masky, lapače duší, čelenky a různé přívěsky vyráběné z kostí ulovených zvířat.³⁷ Při slově čelenky si však nepředstavujme bojové čelenky popisované již dříve v této práci. Tyto šamanské bývaly povětšinou z vydělané kůže a sloužily ke komunikaci s duchy. Mohly například symbolizovat medvědí uši zdobené malovanými ornamenty. Masky si můžeme představit v podobě duchů s lidskými rysy nebo tváří zvířecích, doplněny o jiné materiály jako je peří, kožené řemínky či různé lastury a mušle.

V dnešních dobách se potomci původních kmenů věnují hlavně umělecké řezbě, grafice a malířství.³⁸ Využívají hlavně vodních motivů, se kterými se cítí rodově spjati, což je pochopitelné.

4 Kulturně geografický areál Kalifornie

Původními obyvateli zde byly kmeny Hupů, Juroků a Čumašů. Dnes by se tento areál nacházel pouze na území Spojených států amerických. Zdrojem potravy zde byl lov, rybolov i sběr rostlin a mořských plodů. Jediným kmenem s trochu odlišnou obživou byli Čumašové, kteří navíc hojně loví i mořské savce.

Obydlí si tyto kmeny stavěli rozdílné, a to podle jejich polohy. Na jihu, kde roste vysoká tráva, která se používala jako stavební materiál, měly domy kupolovitý tvar, kdežto na severu se stavělo podle obdélníkového půdorysu ze dřeva, které zde bylo nejdostupnějším materiálem. Jelikož i tyto kmeny podřizovaly svůj život obdobím lovu a sběru, sezóně se proto přesouvaly do táborů.

³⁷ KLÁPŠŤOVÁ, Kateřina. Indiáni: Severní Amerika = Indians : North America. Přeložil Kateřina MILLEROVÁ. Praha: Národní muzeum, Náprstkovo muzeum, [2017]. ISBN 978-80-7036-543-4

³⁸ KLÁPŠŤOVÁ, Kateřina. Indiáni: Severní Amerika = Indians : North America. Přeložil Kateřina MILLEROVÁ. Praha: Národní muzeum, Náprstkovo muzeum, [2017]. ISBN 978-80-7036-543-4

Co se oblečení a doplňků týče, tak jedinou zvláštností tohoto areálu jsou náhrdelníky složené z navléknutých lastur dentalia, která v kmenech Juroků a Hupů oddělovaly vyšší vrstvu od nižší.³⁹ Příslušníci zdejších kmenů se před příchodem bělochů mnoho neodívali. Muži většinou chodili úplně nahí a ženy se odívaly do bederní zástěry.⁴⁰ S textilem také souviselo košíkářství, které bylo v této oblasti velmi rozšířené. Zdejší původní obyvatelé ovládali všechny v té době známé techniky a mnoho jich dokonce zdokonalili a rozšířili. Ovládali spirálovité pletení, ale i náročnější techniky jako je proplétání se dvěma i třemi útky. Zajímavé je zdobení takovýchto výrobků převážně lasturami, mušlemi a peřím zdejších ptáků. Koše zde vyráběné byly dokonce vodotěsné, aby se v nich mohlo vařit. Stejnými technikami se vyráběly i ženské klobouky nebo nosítka na děti, která unesla i těžší starší děti.⁴¹ Všechny tyto spletané výrobky se zdobily barevnými ornamenty a zvířecími motivy. Košíky se spletaly do různých tvarů jako je tvar kulovitý či hruškovitý a měly všechny možné velikosti. Výrobky z této oblasti jsou velmi pevné a odolné.

Kmeny Kalifornského areálu dnes prakticky vymírají, za což můžou misionářské výpravy, ale i honba Evropanů za zlatem, což byly v minulosti hlavní cíle různých výprav kolonistů. Přes tuto nepřízeň však stále můžeme najít jejich rezervace, kterých je v Severní Americe něco přes sto, ale nemají velkou rozlohu.⁴² I když je dnešní populace tohoto areálu malá, rozhodně to neubírá na kvalitě výrobků, které se zde stále vyrábějí tradičním způsobem.

5 Kulturně geografický areál Jihozápadu

Jedním ze dvou kmenů na tomto území je kmen Pueblanů, který je ovšem tvořen různými větvemi. Základní rozdělení je na Východní a Západní Pueblany. Obyvatelé východu se rozdělují pouze podle jazykových skupin na větve používající jazyky Tano a Keres, kdežto západní větve se nazývají Acoma, Hopi a Zuni. Hlavním zdrojem obživy těchto původních obyvatel bylo zemědělství. Starali se o pole různých velikostí, na kterých pěstovali plodiny typické pro severoamerický kontinent jako jsou fazole a kukuřice, ale zároveň opečovávali vlastní zeleninové zahrady, ve kterých se daly najít například rajčatové keře. Co se týče

³⁹ KLÁPŠŤOVÁ, Kateřina. Indiáni: Severní Amerika = Indians : North America. Přeložil Kateřina MILLEROVÁ. Praha: Národní muzeum, Náprstkovo muzeum, [2017]. ISBN 978-80-7036-543-4

⁴⁰ KLÁPŠŤOVÁ, Kateřina. Indiáni: Severní Amerika = Indians : North America. Přeložil Kateřina MILLEROVÁ. Praha: Národní muzeum, Náprstkovo muzeum, [2017]. ISBN 978-80-7036-543-4

⁴¹ KLÁPŠŤOVÁ, Kateřina. Indiáni: Severní Amerika = Indians : North America. Přeložil Kateřina MILLEROVÁ. Praha: Národní muzeum, Náprstkovo muzeum, [2017]. ISBN 978-80-7036-543-4

⁴² KLÁPŠŤOVÁ, Kateřina. Indiáni: Severní Amerika = Indians : North America. Přeložil Kateřina MILLEROVÁ. Praha: Národní muzeum, Náprstkovo muzeum, [2017]. ISBN 978-80-7036-543-4

loveckých aktivit, tak ty zde nebyly na denním pořádku, ale občasně se lovili králíci a vysoká zvěř, jejichž kožešiny se dále používaly v textilnictví. Po příchodu Španělů převzali některé jejich zvyky jako chov ovcí, které byly zdrojem kůží, vlny i potravy, či vysazování ovocných stromů, především broskví. Jednou z hlavních plodin dovezenou Španěly bylo obilí, které později v zemi zdomácnělo.⁴³

Domovem na tomto území bývaly vesnice, takzvaná puebla, s pevnými domy, podle kterých dostal kmen název od Španělských kolonistů. Dnes Pueblané žijí jinak. Na území rezervací si staví domy z kamene, ale puebla svých předků využívají k náboženským účelům.⁴⁴ Díky náboženským obřadům jsou jejich původní stavení v dobrém stavu nebo se opravují původním způsobem. Celá stavba někdy i patrových domů je prováděna za pomoci kamene, dřeva a hlíny, díky čemuž se může zdát, jako by domy přímo vyrůstaly ze skály, na které stojí.

Jednou z předností Pueblanů je výroba keramiky a tkaní textilií z bavlny, kterou hojně pěstovali na svých polích. Keramika má v této oblasti dlouhou tradici, kmen se jí zabýval již před příchodem Evropanů. Vyráběly se převážně nádoby polokruhovitého tvaru, hlavně mísy, zdobené geometrickými tvary v hnědočerveném či tmavočerveném provedení na podkladu bílé barvy. Tyto techniky používají i dnešní příslušníci kmene, pravda vylepšené, co se tvaru a motivů týče. Můžeme narazit na ornamenty inspirovány faunou i flórou, vyšší nádoby s vysokým hrdlem či dokonce na nádoby, které jsou celé černé, redukčně pálené a vyleštěné, ozdobené matnými ornamenty.⁴⁵

Jedním z nejrozpoznatelnějších uměleckých předmětů Pueblanů jsou bezpochyby ty, které zobrazují kačiny. Kačiny jsou duchové a předci kmene Hopiů, pro které se pořádají takzvané obřady kačin, které trvají od zimy do léta, kdy duchové odcházejí z pueblanských vesnic a vracejí se zpět do svých končin neboli podsvětí. Součástí rituálů je tanec v dřevěných maskách, které představují kačiny. Tito duchové hlídají každé stavení ve vesnici ve formě dřevěných sošek, které dostávají děti jako součást rituálů a slouží i ke vzdělávání.⁴⁶ Podobu mají více či méně lidskou, bývají kolorovány výraznými barvami, zdobeny peříčky a šňůrkami. Při rituálech se používají i speciální chřestidla, která bychom mohly připodobnit k dětským

⁴³ KLÁPŠŤOVÁ, Kateřina. Indiáni: Severní Amerika = Indians : North America. Přeložil Kateřina MILLEROVÁ. Praha: Národní muzeum, Náprstkovo muzeum, [2017]. ISBN 978-80-7036-543-4

⁴⁴ KLÁPŠŤOVÁ, Kateřina. Indiáni: Severní Amerika = Indians : North America. Přeložil Kateřina MILLEROVÁ. Praha: Národní muzeum, Náprstkovo muzeum, [2017]. ISBN 978-80-7036-543-4

⁴⁵ KLÁPŠŤOVÁ, Kateřina. Indiáni: Severní Amerika = Indians : North America. Přeložil Kateřina MILLEROVÁ. Praha: Národní muzeum, Náprstkovo muzeum, [2017]. ISBN 978-80-7036-543-4

⁴⁶ KLÁPŠŤOVÁ, Kateřina. Indiáni: Severní Amerika = Indians : North America. Přeložil Kateřina MILLEROVÁ. Praha: Národní muzeum, Náprstkovo muzeum, [2017]. ISBN 978-80-7036-543-4

chrastítkům a šamanským chřestidlům, o kterých bude řeč později. Vydají totiž tvarem úplně stejně a mají i stejný účel jako dnešní chrastítka pro děti, a to chřestit. Bývají vyráběné ze dřeva a jejich součástí je šňůrka k uchycení. Obvykle bývají i malované s vyobrazením symbolů.

Druhým z kmenů majících domov v areálu Jihozápadu je kmen Navahů, který se do těchto končin přemístil ze severu Ameriky. Původní obživou mu byl lov, sběr a rybolov, ale díky svému přestěhování se dostal pod vliv Pueblanů, od kterých se učil farmaření. Na svých polích pěstoval hlavně kukuřici a díky Španělům se věnoval i chovu ovcí a koní.⁴⁷

Navahové netvořili vesnice, ale stavěli si své domy zvané hogany do menších seskupení, které obývala široká rodinná větev. Hogany se stavěly na šestibokém půdorysu, jejich stěny byly dřevěné a střechy byly z proutí.⁴⁸ Dveře směřují na východ. Tvar šestiúhelníku je i pro dnešní členy kmene velmi důležitý a pokud mohou, staví si podle vzoru hoganů svá modernější obydlí, ve kterých opět bydlí širší rodina.

Jednou z hlavních dovedností kmene bylo tkalcovství, které sice přebrali od Pueblanů, ale zdokonalili ho na nebývalou úroveň. Tkalo se na vertikálních stavech sestavených ze dřeva. Vyráběli se koberce s třásněmi, pokrývky, náčelnické pláště, sedlové pokrývky a další druhy oblečení. Původní textilie se vyráběly z bavlny, kterou si kmen pěstoval, ale později přešli na vlnu díky vlastnímu chovu ovcí.⁴⁹ Látky byly zdobeny různými ornamenty, ale můžeme narazit i na vyobrazení božstev a duchů v lidské podobě.

Druhou hlavní dovedností kmene bylo šperkařství, kterému se Navahové naučili od Španělů až v devatenáctém století. Může nás překvapit, že šperkařské umění je mužská záležitost. Šperky se vyráběly ze stříbra a drahých kamenů, konkrétně tyrkysů, která mají na území areálů bohatá naleziště.⁵⁰ Kameny můžou hrát různými odstíny podle toho, kde byly nalezeny. Pod šperky si můžeme představit cokoliv od klasických šperků jako jsou náhrdelníky, náramky, prsteny a podobné, ale i ty dnes méně obvyklé jako jsou brože či spony do vlasů. Výrobky jsou krásné, pečlivě zdobené a ve většině případů jsou inspirovány domorodou flórou, kdy připomínají různé květiny, či lístky.

⁴⁷ KLÁPŠŤOVÁ, Kateřina. Indiáni: Severní Amerika = Indians : North America. Přeložil Kateřina MILLEROVÁ. Praha: Národní muzeum, Náprstkovo muzeum, [2017]. ISBN 978-80-7036-543-4

⁴⁸ KLÁPŠŤOVÁ, Kateřina. Indiáni: Severní Amerika = Indians : North America. Přeložil Kateřina MILLEROVÁ. Praha: Národní muzeum, Náprstkovo muzeum, [2017]. ISBN 978-80-7036-543-4

⁴⁹ KLÁPŠŤOVÁ, Kateřina. Indiáni: Severní Amerika = Indians : North America. Přeložil Kateřina MILLEROVÁ. Praha: Národní muzeum, Náprstkovo muzeum, [2017]. ISBN 978-80-7036-543-4

⁵⁰ KLÁPŠŤOVÁ, Kateřina. Indiáni: Severní Amerika = Indians : North America. Přeložil Kateřina MILLEROVÁ. Praha: Národní muzeum, Náprstkovo muzeum, [2017]. ISBN 978-80-7036-543-4

Navahové jsou v dnešní době největším kmenem na území USA, kde se soustřeďují do rezervací. Někteří členové pracují například v odvětví cestovního ruchu, ale najdeme zde i členy, kteří stále bydlí v hoganech a věnují se původnímu stylu života, přičemž chovají ovce a rozvíjejí tradiční řemesla.⁵¹ Tradiční výrobky Navahů jsou vyhledávány pro svou uměleckou hodnotu i krásu či jako suvenýry z cest. I v našich krajinách můžeme narazit na šperky tohoto kmene.

6 Kulturně geografický areál Severovýchodu

Kmeny, které tento areál nazývají domovem, jsou Irokézové, Odžibvejové a Huroni. Irokézové a Huroni se živili převážně lovem, zemědělství se věnovali v menší míře. Muži vyráželi na lov vysoké zvěře a ženy věnovaly svou péči polím, na kterých pěstovali převážně fazole, kukuřici a více druhů tykví. Kvůli polím se v této oblasti vypalovaly a kácely lesy. Naproti tomu Odžibvejové se živili hlavně lovem ryb, vysoké zvěře, ale součástí jejich obživy byl i sběr. Navíc sezónně sklízeli divokou ovsuchu, což je černá obdoba naší rýže.

Irokézové si stavěly vesnice, které dokonce opevňovali kolovými hradbami. Okolo těchto vesnic vytvářeli svá pole. Domy si stavěly mírně zahloubené, ze dřeva a kůry na obdélníkovém půdorysu, který měl většinou rozměry okolo 6x20 metrů. Těmto domům se říká dlouhé domy. Měly několik kouřových otvorů, předchůdců komínů, protože v takto velkých domech nestačilo jenom jedno ohniště. Odžibvejové si naopak stavěli kupolovité stavby.⁵²

Mužské oblečení se sestávalo z kožených mokasín, legín a bederní roušky, v zimě doplněné o přehozy z kožešin a kůží ulovených zvířat. V druhé polovině devatenáctého století se kmeny inspirovaly módou, kterou k nim dovezli kolonisté z Evropy a začali se vyrábět kožené kabáty. Ženy se oblékaly do zavínovacích sukní. Textilie se zdobily výšivkami z losí srsti, korálků a urzoních ostnů.⁵³ Jedním z užitkových výrobků byly různé mošny a vaky v pestrém provedení s bohatou výšivkou ornamentů a rostlinných motivů. Zdobeny mohly být i různými třásněmi a střapečky z nití nebo ze zvířecí srsti. Můžeme si povšimnout, že textil těchto kmenů není příliš odlišný od textilu kmenů z areálu Velkých plání.

⁵¹ KLÁPŠŤOVÁ, Kateřina. Indiáni: Severní Amerika = Indians : North America. Přeložil Kateřina MILLEROVÁ. Praha: Národní muzeum, Náprstkovo muzeum, [2017]. ISBN 978-80-7036-543-4

⁵² KLÁPŠŤOVÁ, Kateřina. Indiáni: Severní Amerika = Indians : North America. Přeložil Kateřina MILLEROVÁ. Praha: Národní muzeum, Náprstkovo muzeum, [2017]. ISBN 978-80-7036-543-4

⁵³ KLÁPŠŤOVÁ, Kateřina. Indiáni: Severní Amerika = Indians : North America. Přeložil Kateřina MILLEROVÁ. Praha: Národní muzeum, Náprstkovo muzeum, [2017]. ISBN 978-80-7036-543-4

7 Kulturně geografický areál Arktidy

Na tomto území nalezneme kmeny Inuitů a Juptiků, kterým se na našem území zastarale říká Eskymáci. Toto označení v jejich řeči znamená Ti, co jedí syrové maso. Valná většina lidí musí dát původním kmenům za pravdu, že to není zrovna nejlichotivější označení a je pochopitelné, proč se vůči němu vyhrazují. Toto označení je dokonce považováno za hanlivé.⁵⁴ Z těchto důvodů se tedy jeho užívání v této práci vyhneme.

Jelikož se tyto kmeny nacházejí na území dnešní Kanady a Arktidy, které mají přístup k moři, odvíjí se tedy zdejší život od mořské vody. Lovenou zvěří jsou zde mořští savci, především tuleni v Kanadě a velryby na Aljašce, dále ryby a na souši sobi polární zvaní karibové. Zimu trávily kmeny ve velkých loveckých skupinách, které přebývaly ve vesnicích. Na území Kanady se obydlím stala prostorná iglú stavěná ze sněhu, kdežto na Aljašce se stavěly vesnice s polozahloubenými domy, kde bylo hlavním stavebním materiálem dřevo a místní zemina. Přes léto se obyvatelé zimních vesnic rozptýlili do menších loveckých skupin, které si místo pevných obydlí stavěly stany.⁵⁵ Kmeny tohoto území tedy žijí v opakujících se cyklech, které jsou určovány hlavně migrací zvěře, která slouží k obživě obyvatel. Jedním z důvodů, proč se v tomto areálu stavěla polozahloubená obydlí je i ten, že se v nich snáze udržuje teplo, o které je na tomto území nouze. Dnes již většina členů těchto kmenů bydlí v dřevěných domech, které tvoří stálé vesnice. Výjimkou jsou kanadské skupiny lovců, které si při lovu staví menší sněhová iglú, která jim slouží jako krátkodobá útočiště.⁵⁶

Jelikož se jedná o území, které se nachází daleko na severu, byl a stále je zdejší život ovlivňován chladným počasím. Zimní teploty se zde pohybují mezi - 30°C a - 40°C. Zima zde trvá až osm měsíců. Léto je zde chladné a teplota nepřesáhne 10°C. Z tohoto důvodu se oblečení Inuitů skládá z více vrstev, přičemž ta spodní funguje i jako oblečení na léto. Hlavním materiálem používaným pro výrobu oblečení zde byly kůže a kožešiny pocházející převážně z těl tuleňů a sobů, avšak můžeme narazit i na takový materiál jako jsou mroží střeva, která se používala při výrobě pláštěnek nošených hlavně při plavbě na lodích, kdy se lovci vydávali na výpravy za obživou. Oblíbené byly kombinace kůží a kožešin různých zvířat, ale i kombinace

⁵⁴ KLÁPŠŤOVÁ, Kateřina. Indiáni: Severní Amerika = Indians : North America. Přeložil Kateřina MILLEROVÁ. Praha: Národní muzeum, Náprstkovo muzeum, [2017]. ISBN 978-80-7036-543-4

⁵⁵ KLÁPŠŤOVÁ, Kateřina. Indiáni: Severní Amerika = Indians : North America. Přeložil Kateřina MILLEROVÁ. Praha: Národní muzeum, Náprstkovo muzeum, [2017]. ISBN 978-80-7036-543-4

⁵⁶ KLÁPŠŤOVÁ, Kateřina. Indiáni: Severní Amerika = Indians : North America. Přeložil Kateřina MILLEROVÁ. Praha: Národní muzeum, Náprstkovo muzeum, [2017]. ISBN 978-80-7036-543-4

barevné a stříhové. Výrobu oděvů a přípravu materiálů, ze kterých se šily měly na starost ženy. Svrchní část oblečení byla opatřena kapucí, která byla hlavní ochranou hlavy. Kmeny tohoto areálu totiž nepoužívaly čepice. Důležitou součástí oblečení byly boty a rukavice, které se vykládaly teplými vložkami. S příchodem kolonistů se místo kožešin začala používat bavlna a ovčí vlna spolu s tradičními stříhy.⁵⁷ Nejrozpoznatelnějším kusem oděvu jsou zde parky, které by se daly přirovnat k dnešním klasickým mikinám s kapucí, které se přetahují přes hlavu nebo bundám, kterým jsou podobné hlavně díky kapuci lemované kožešinkou. Co se jejich délky týče, ta nebyla předem daná a můžeme narazit na delší i kratší kusy.

Speciálním předmětem, který používají ženy z kmene Inuitů, je nůž zvaný ulu. Jeho ostří tvarem připomíná loď nebo vyplněný půlkruh. Zrcadlovitě k ostří je umístěna rukojeť, která je rozměrově menší a tradičně je zhotovena z paroží či kostí divoké zvěře. Nůž měl různé využití. Používal se při přípravě pokrmů, porcování ulovených zvířat, stahování kůží, a dokonce se jím zkracovaly vlasy.

Dalším kmenem obývajícím tento areál jsou Aleutové neboli, jak se sami nazývají, Unanakh. Vyskytují se Aljašském poloostrově a Aleutském souostroví. Tento kmen pro obživu sbíral měkkýše, lovil mořské savce – mimo jiné i velryby, sladkovodní a mořské ryby a různé druhy ptáků. Zajímavostí je, že v rozdělení této společnosti najdeme vrstvu otroků a vrstvu rodové aristokracie.⁵⁸ Toto dělení není u kmenů původních obyvatel Severní Ameriky obvyklé a najdeme je pouze zde a v areálu Severozápadního pobřeží.

Aleutové obývali domy spolu se svou širší rodinou, která čítala mnoho členů. Hlavním stavebním materiálem bylo dřevo. Domy se stavěly polozahloubené a neměly klasické dveře. Vstupovalo se do nich pomocí střešního otvoru. Tato původní obydlí byla postupně nahrazována klasickými nadzemními domy s okny a dveřmi, která byla dokonce vytápěna kamny.⁵⁹ I zde tak můžeme pozorovat vliv evropských kolonistů na tradiční způsob života obyvatel tohoto areálu.

Co se textilu týče, neliší se nijak výrazně od jiných kmenů na tomto území. Hlavním materiálem zůstává kůže a kožešiny. Mohli bychom konstatovat, že se zde jako materiál více využívá zvířecích střev, hlavně těch z tuleňů a mrožů. Jedním z předmětů, na jejichž výrobu se

⁵⁷ KLÁPŠŤOVÁ, Kateřina. Indiáni: Severní Amerika = Indians : North America. Přeložil Kateřina MILLEROVÁ. Praha: Národní muzeum, Náprstkovo muzeum, [2017]. ISBN 978-80-7036-543-4

⁵⁸ KLÁPŠŤOVÁ, Kateřina. Indiáni: Severní Amerika = Indians : North America. Přeložil Kateřina MILLEROVÁ. Praha: Národní muzeum, Náprstkovo muzeum, [2017]. ISBN 978-80-7036-543-4

⁵⁹ KLÁPŠŤOVÁ, Kateřina. Indiáni: Severní Amerika = Indians : North America. Přeložil Kateřina MILLEROVÁ. Praha: Národní muzeum, Náprstkovo muzeum, [2017]. ISBN 978-80-7036-543-4

tento materiál využíval jsou váčky na tabák, na které se v jiných areálech používala zvířecí kůže. Váčky se vyráběly se zdobením, které se provádělo pomocí barevných nití. Nejčastěji používanými barvami byla červená, modrá, černá a klasická bílá.

8 Umění původních obyvatel Severní Ameriky známé především z filmů

Pro nás jako Evropany, tím více pro nás Čechy, není zrovna lehké přijít do kontaktu s pravým uměním původních obyvatel Severní Ameriky, jelikož u nás skoro žádní nežijí, a přiznejme si, že v muzeích ho také často nevidáme. Největším pramenem poznání se tedy pro širokou veřejnost stalo především umění filmařské, často založené na knižních předlohách. Na našem území jsou asi nejpopulárnější knihy od Karla Maye, a filmy na nich založené, který je pro nás skvělým příkladem, kde můžeme poukázat na nespolehlivost těchto zdrojů. Neexistuje totiž žádný důkaz, že by se May vydal na cestu do Severní Ameriky, a tak v jeho díle, ale i dílech jiných autorů, můžeme najít spoustu nesrovnalostí, které se však snadno vžily do povědomí široké veřejnosti. Tomu napomáhá i filmová produkce, konkrétně rekvizity a kostýmy, které se mnohdy přiřazují jiným kmenům, než kterých jsou nebo se používají nepřesně. Tato kapitola se bude právě z těchto důvodů věnovat objasnění toho, co jsou vlastně zač a k čemu slouží určité předměty původních obyvatel Severní Ameriky zobrazované v již zmíněných médiích.

Ve filmech můžeme často narazit na skalpování protivníků a následné využití skalpu. Ač je nám to předkládáno jako obvyklá věc, skalpování nebylo až tak časté, jak se nám může na první pohled zdát. Například kmeny z Prérií skalpy používaly na zdobení svých válečnických košil, ale mohli si je takto ozdobit pouze náčelníci a opravdu ti nejlepší válečníci z celého kmene. Skalpy se braly jak mrtvým, tak živým protivníkům a symbolizovaly životní sílu. Po jejich odebrání se vysoušely napjaté na rámy a poté se zdobily peřím a malbou.⁶⁰ Této formy zdobení oděvů a občasně i obydlí se někteří citlivější lidé mohou štítit, ale není se čeho bát, protože skalpy byly vždy pečlivě očištěny, stejně jako jiné druhy kůží, které se používali k výrobě oděvů. Navíc není třeba si představovat, že byla někomu skalpována celá hlava. Skalp byl většinou jen menší částí pokožky hlavy. Byl brán jako válečná kořist a známka válečníkovi

⁶⁰ STINGL, Miloslav. Indiáni bez tomahavků. 2.dopl.vyd. (ve Svobodě 1.). Praha: Svoboda, 1966.

odvahy. Mohli bychom je přirovnat k dnešním kovovým odznakům a nášivkám, které dostávají vojáci za své zásluhy v armádě.

Dalšími předměty, se kterými se můžeme často setkat, jsou předměty využívané šamany, mezi které patří různé bubínky a chřestítka, ale také medicíny. Pod medicínou si totiž v těchto končinách nemusíme představit jenom lék, který má nemocný požit nebo se jím potřít, ale také kožené váčky, které se plnily nejrůznějšími věcmi. Tyto váčky pak lidé nosili neustále u sebe. Naplněny mohly být věcmi různého původu, například barevnými kamínky, tabákovými listy či kůží ptáků nebo jejich kůstkami. Prakticky bychom mohli říct, že jakýkoliv předmět, který uznal šaman za vhodný čili magický, se mohl stát součástí medicíny. Čím byl předmět podivnější a neobvyklejší, tím byl lepší.⁶¹ Můžeme také říct, že medicíny se používaly jako určitá obdoba amuletů, které mají pomáhat svému nositeli, popřípadě ho chránit od neštěstí a zlých sil.

V souvislosti s kmeny původních obyvatel si jistě většina z nás vybaví tomahawk, který si představujeme jako kamennou sekeru menšího rozměru, pravděpodobně letící na nějakého nepřítele. S touto představou nejsme daleko od pravdy, protože se opravdu jedná o bojovou sekeru, jejímž předchůdcem byl dřevěný kyj s hlavicí z kamene. Svou pozdější podobu dostal až s příchodem kolonistů, kdy byl kámen nahrazen železnou či méně častou bronzovou hlavicí. Tvar těchto zbraní nebyl ve všech areálech stejný. Ve Virginii může narazit na tomahawk podobný díky svému zahnutí srpů, kterým se dříve sekali rostliny, nebo může mít i podobu jakési šavle.⁶² Ač se někomu tyto bojové sekery mohou zdát vcelku neškodné a nemotorné, opak je pravdou. Bývaly velmi ostré, díky jejich velikosti umožňovaly rychlý pohyb a jejich majitelé je uměli skvěle používat. Jak již bylo řečeno, tak se jedná o bojové sekery, což znamená, že byly používány pouze v boji nebo při jeho nácviu, nikoliv pro sekání dřeva, či přípravu potravy, jak to občas bývá předkládáno v určitých filmech o původních obyvatelích Severní Ameriky.

V indiánských filmech samozřejmě nesmí chybět takzvaná dýmka míru, které se správně říká kalumet. Tyto dýmky se nepoužívaly jenom při uzavírání míru, ale i při běžných zasedáních kmenových rad. Samotné kouření těchto dýmek je jakýmsi náboženským rituálem, hlavně kmenů z Prérií. Dokonce se pro ně stavěl speciální stan na nejčestnějším místě

⁶¹ STINGL, Miloslav. Indiáni bez tomahavků. 2.dopl.vyd. (ve Svobodě 1.). Praha: Svoboda, 1966.

⁶² KLÁPŠŤOVÁ, Kateřina. Indiáni: Severní Amerika = Indians : North America. Přeložil Kateřina MILLEROVÁ. Praha: Národní muzeum, Náprstkovo muzeum, [2017]. ISBN 978-80-7036-543-4

stanových vesnic, tedy veprostřed. Jako kuřivo sloužil tabák nebo jeho směs s borůvkám.⁶³ Ani tyto předměty neušly zdobení. Nejčastěji se používaly různé druhy peří spíš menších rozměrů, které mohlo být barvené a omotávali se proužkami kůže, či nitěmi nebo i střípačky, které se z nich vytvořily. Časté bylo také jejich navazování blízko k sobě, až tvořili jakési chomáčky střídané čistými plochami, kde bylo vidět dřevěné tělo kamuletu.

Častým předmětem byly také obyčejné dýmky ze dřeva s červenou hlavičkou, které se nosily ve speciálním sáčku k tomu určeném. K této výbavě patřil i sáček na tabák s bohatým zdobením.⁶⁴ Oba sáčky se vyráběly ze zvířecí kůže a neměly vždy stejné parametry. Uzavíraly se pomocí šňůrky, která byla také kožená, popřípadě na koncích ozdobena střípačky nebo pírkou. Takovouto dýmku vlastnil skoro každý mužský člen kmene, který pěstoval tabák. Čím zdobenější byl sáček na tabák, tím prestižnější a významnější postavení v kmeni zastával jeho majitel.

Kdybychom se zeptali běžného obyvatele Evropy na obydlí původních obyvatel Severní Ameriky, s největší pravděpodobností by nám odpověděl, že přebývali v týpí. Tato odpověď je ale správná jen z části. Jak je již dříve a podrobněji v této práci zmiňováno, každý kmen si stavěl obydlí podle toho, kde se nacházel. Týpí bývala domovem obyvatel Prérií, kde je stavěly, vyráběly, staraly se o ně a vlastnily je ženy.⁶⁵ Vesnice složená z týpí se stavěla na centrálním půdorysu, kdy na středu stálo týpí pro dýmku mírů. Rody se ve vesnicích držely při sobě a čím blíže byli členové ke středu, tím významnější postavení v kmeni zastávali. Stany se stavěly poměrně vysoké, dokonce až pět metrů, což byla přibližně i jejich šířka. Stavebním materiálem byly dřevěné kůly a kůže, většinou ze sedmi až deseti bizonů, které se zdobily malbami. Jelikož se ve středu týpí nacházelo ohniště, bylo zapotřebí průduchu, který by odváděl kouř. K tomuto účelu sloužila křídla neboli uši⁶⁶ Dnes můžeme narazit na napodobeniny týpí, které místo zvířecí kůže využívají jako stavební materiál bílou pevnou látku, ale dřevěná konstrukce zůstává stejná. Kůly jsou zaraženy do země svou širší částí, kdy užší část směřuje k nebi, kde se zhruba metr před jejich koncem stýkají s ostatními, čímž tvoří známý tvar kuželu.

Dalším, široké veřejnosti známým, obydlím je vigvam. Týpí se stavěla víceméně stejná, ale vigvamy se lišily podle stavebních materiálů dostupných v areálech, kde určité kmeny žily. Obecně můžeme konstatovat, že vigvam je tvořen stabilní dřevěnou kostrou z tyčí, na které se

⁶³ STINGL, Miloslav. Indiáni bez tomahavků. 2.dopl.vyd. (ve Svobodě 1.). Praha: Svoboda, 1966.

⁶⁴ STINGL, Miloslav. Indiáni bez tomahavků. 2.dopl.vyd. (ve Svobodě 1.). Praha: Svoboda, 1966.

⁶⁵ STINGL, Miloslav. Indiáni bez tomahavků. 2.dopl.vyd. (ve Svobodě 1.). Praha: Svoboda, 1966.

⁶⁶ STINGL, Miloslav. Indiáni bez tomahavků. 2.dopl.vyd. (ve Svobodě 1.). Praha: Svoboda, 1966.

vrstvil stavební materiál, kterým byla nejčastěji kůra různorodých stromů.⁶⁷ Vigvamy tedy připomínají domy nebo alespoň jejich předchůdce. I když jsou vigvam a týpí slovy pro širokou veřejnost známými, mnoho lidí si je i dnes stále plete nebo je dokonce považují za totéž. Všeobecně panuje představa, že kmeny původních obyvatel bydlely pouze ve stanech, jak je to většinou zobrazováno ve filmech a knihách.

Trochu méně známým, ale přesto dobře rozpoznatelným předmětem je vampun, který sloužil jako módní doplněk či druh měny. Šlo vlastně o barevné mořské mušle a lastury, které se opracovávaly do formy podlouhlých korálků a následně se navlékaly na provázek. Mohly se nosit samotné jako šperk nebo se navazovaly do širokých pásů, které se nosily okolo boků. Další jejich důležitou funkcí bylo to, že se do pásů zanášely významné zprávy a dohody. U Irokézů dokonce existovala pozice speciálních posílů, kteří vampunové zprávy roznášeli po vesnicích. Používaly se také k uzavírání míru a přátelství. V tomto případě byla zpráva symbolizována dvěma postavami, které se drží za ruce. Vampuny dokonce fungovaly i jako kroniky, do kterých se zanášely významné události pomocí různých symbolů. V kmenech se nacházeli starší členové, kteří tyto symboly uměly číst a s jejich pomocí učili mladé válečníky o historii a tradicích svého kmene. S příchodem Evropanů na kontinent Severní Ameriky se pozměnil i vzhled vampunových pásů. Kolonisté totiž přivezli skleněné korálky, které byly blyštivé, čímž se zdejšími kmenům líbily, a tak je začaly začleňovat do výroby svých předmětů jako dekorativní prvek. Tyto korálky se dokonce vyráběly v dnešních severních Čechách.⁶⁸ Česká republika má poměrně dlouhou sklářskou tradici a kvalitu známou po celém světě. Můžeme tedy narazit na vampunové pásy zdobené korálky z mušlí, skleněnými korálky nebo jejich kombinací. Skleněné korálky také slouží mimo jiné jako dobrý indikátor při určování stáří pásů. Vzory, které se do pásů zanášely, se tvořily pomocí barevnosti korálků. Korálky z mušlí mývaly bílou, fialovou až namodralou barvu, protože se používaly lastury jako je chionka jedlá či venuška jedlá.

9 Šamanské odznaky

Každý kmen původních obyvatel severoamerického kontinentu měl svého šamana. Šamani byli velmi váženými a uctívanými členy společenství. Náplní jejich funkce bylo komunikovat s duchy a předky, provádět náboženské rituály, ale také působili jako lékaři. Jejich

⁶⁷ STINGL, Miloslav. Indiáni bez tomahavků. 2.dopl.vyd. (ve Svobodě 1.). Praha: Svoboda, 1966.

⁶⁸ STINGL, Miloslav. Indiáni bez tomahavků. 2.dopl.vyd. (ve Svobodě 1.). Praha: Svoboda, 1966.

práce tedy nebyla pouze spirituální, ale i manuální. Šamani si totiž většinu věcí, které potřebovali k léčení hledali sami. Šlo například o sběr různých bylin, kořenů a pro rituály šamanů zajímavých předmětů. Důvodem bylo to, že pouze šamani disponovali určitými znalostmi, které rostliny a v jakém případě jsou jedovaté, či vhodné. Aby mohli správně vykonávat své povinnosti, potřebovali také specifické předměty. Některé z nich jsou již v této práci dříve zmíněny, ale jiné si zde představíme poprvé.

Jedním z nejrozšířenějších předmětů, které byly původními obyvateli Severní Ameriky vyráběny byly masky. Ty znázorňovaly předky kmene, duchy a totemová zvířata. Vlastnili je jak válečníci, běžné rodiny, náčelníci, tak i šamani. Ve valné většině případů soužily masky pro rituály, kde se pomocí tance komunikuje s duchy a jinými nadpřirozenými bytostmi, ve které určitý kmen věřil. Šamani oblékali různé masky podle toho, jakého ducha zrovna volali nebo chtěli uctít. Díky těmto maskám k nim duch přišel a vtělil se do nich. Tento postup se velmi často uplatňoval, když byla potřeba vyléčit nemocného či zraněného člena kmene. Jakou měla maska podobu záviselo na tom, v jakém kmeni byla vyrobena a používána. Rozměrově mohly zakrývat celý obličej nebo mít formu jakési čelenky, ale existovaly i malé masky, které se připevňovaly k ozdobám hlavy, či masky na prsty.⁶⁹ Mívaly podobu lidskou, zvířecí, ale mohly znázorňovat i přírodní jevy a útvary jakým je například Měsíc. Mnohdy dokonce znázorňovaly zvířata, která by nás hned nenapadla. Můžeme tedy narazit na masku komára, obvyklého medvěda, ale i na vyobrazení mořských tvorů, kteří bývali uctívány přímořskými kmeny. Masky ovšem nemusela představovat pouze jedno zvíře. Existují i takové, kde se jich vyskytuje více, a to navrstvených na sebe. Masky s lidskou podobou jsou mnohdy až velmi realistické, některé dokonce vyjadřují emoce či psychologické rysy. Vyráběné byly ze dřeva, některé se vyřezávaly z jednoho kusu, kdežto na jiné bylo potřeba kusů více. K hlavě se připevňovaly pomocí kožených řemínků, které je držely na místě i po dobu tance. Zdobily se pomocí malby, řezby, ale i vykládáním perleti a zatloukáním měděných plíšků pro zvýraznění obočí, rtů nebo nosu. Pokud byly součástí masky vlasy, byly zhotoveny z koňských žíní, zvířecí srsti, prachového peří nebo dokonce z pravých lidských vlasů. Tyto materiály se používaly i pro výrobu kníru, který se však dá nalézt i malovaný nebo v provedení již zmíněných měděných plíšků. Jedním z materiálů používaných ke zdobení masek byla pera amerických ptáků, ale i jejich kůže a kůže dalších zvířat nebo kousky textilu. Pokud měla maska vyceněné zuby, mohly být ze stejného dřeva jako základ, z opracovaných mušlí, perleti nebo mohly být použity i reálné

⁶⁹ SIEBERT, Erna. Indiánské umění amerického severozápadního pobřeží, Praha: Obelisk, 1970.

zuby zvířat či jejich kly. Jako zdobení se používaly i ornamenty, ať už malované nebo vyřezávané. Z barev se používaly hlavně červená, zelená, modrá, světle žlutá, šedá, bílá a černá.

Důležitým šamanským předmětem jsou také chrastítka. Vyráběny byla ze dřeva a jsou řezbářsky náročné, protože práce na nich provedené jsou v malém měřítku, realistické a jemné. Skládají se ze dvou dutých kusů, které jsou naplněny malými kamínky, nejčastěji křemeny, které způsobují výsledný chřestící zvuk. Narazit můžeme na chrastítka dvou typů. Prvním typem jsou okrouhlá chrastítka, která používali šamani a druhým jsou takzvaná havraní chrastítka, která používali náčelníci kmenů. Šamani tyto předměty používali k léčení, náčelníci při proslovech a používali je i tanečníci při různých rituálech. Chrastítka mají podobu havrana, jestřába či komára. Na tomto základním zvířeti bývá vyřezána lidská postava symbolizující šamana, méně často to mohou být jiná zvířata, jako například ptáci. Figura na chrastítku bývá většinou v ležící pozici, kdy vyplazuje žabí jazyk, kterým se naznačuje vysávání jedu z těla i duše. Pod tělem bývá vyřezána nejčastěji jestřábí hlava, ale můžeme narazit i na hlavu kozla.⁷⁰ Obě duté části chrastítka bývaly spojeny pomocí nití a ty starší jimi mívaly omotané i držadlo, na což mohl být použit i kožený řemínek. Kromě již zmíněné řezby bývala chrastítka zdobena malbou. Nejčastěji používanými barvami byla červená, šedozelená, hnědá a černá. Nemalovaly se ornamenty, ale barva se používala pro přesnější vystižení zobrazované reality. Většina chrastítek je dodnes funkční, i když některá mohou být poškozená. Ve většině případů jde o poškození v části zobrazující figury a zvířata, které však nemá vliv na primární chřestící funkci.

Významnými předměty v životě šamana jsou také amulety. Šlo vlastně o miniaturní sošky ve formě přívěsku, které se nosily na stužce jako náhrdelník nebo se přišívaly k šamanskému oděvu. Vyrobeny bývaly ze zvířecích kostí, mrožích klů, rohů a parohů vysoké zvěře, medvědíh zubů a následně se mohly vykládat perletí. Amulety zobrazovaly různé duchy v lidské i zvířecí podobě. Mezi amulety se řadí i takové, které se nazývají lapače duší. Jejich název je příhodný, protože jde o řezbu provedenou do nožní duté kosti z jelena či losa, do které může šaman polapit duši, kterou člověk ztratil a vrátit mu ji.⁷¹ Jak již bylo zmíněno, jedná se o malé předměty, a proto je práce na nich jemná, detailní a náročná. Protože se amulety následně našívaly na oděv či navlékaly na stužky, muselo se při jejich výrobě myslet i na styl upevnění, k čemuž u klasických amuletů sloužilo očko, vyřezané do stejného kusu materiálu jako zbytek amuletu. Ač se nám to může zdát zvláštní, očko se umísťovalo k nohám zobrazovaného ducha, a ne k hlavě, jak je to obvyklé při dnešní výrobě šperků. Pokud šlo o amulet ze zubu či klu,

⁷⁰ SIEBERT, Erna. Indiánské umění amerického severozápadního pobřeží, Praha: Obelisk, 1970.

⁷¹ SIEBERT, Erna. Indiánské umění amerického severozápadního pobřeží, Praha: Obelisk, 1970.

umist'ovalo se ke kořenu, kde byly zobrazovány nohy a špička tvořila nad podobou ducha jakousi čepičku.

10 Pokračovatelé umění původních obyvatel Severní Ameriky, lidé a hnutí jím inspirovaní

V dnešní době na první pohled nenalezneme mnoho lidí, kteří by se tímto uměním zabývali, provozovali by ho nebo by ho považovali za mimořádné. Jeho pozice by se dala přirovnat snad až k umění pravěkému, které také dlouho čekalo na uznání své hodnoty. Zatímco pravěké umění postupně proniklo do veřejného povědomí a je dnes přijímáno jako skutečné umění, o kterém se učí ve školách, umění původních obyvatel severoamerického kontinentu, ale i umění Jižní a Střední Ameriky, bývá jaksi opomíjeno a široká veřejnost ho málokdy řadí k umění vysokému, ke kterému řadí například renesanci či baroko. Důvodem k tomu může být to, že umění původních obyvatel nemá pouze estetickou funkci, ale je mnohdy užitkové a souvisí s řemeslem. K tomu se pojí i fakt, že mnoho lidí si pod vizuální tvorbou původních kmenů představuje hlavně předměty, které se jim zdají primitivní, a tak v jejich očích nedosahují vysoké umělecké hodnoty. Tomuto názoru napomáhá i skutečnost že narazit v muzeu či galerii na výstavu sbírky tohoto druhu umění není zrovna lehký úkol, nikoliv však nemožný. Přes toto všechno se však dají nalézt umělci a hnutí, kteří se nechali tímto uměním inspirovat nebo jsou jeho přímými pokračovateli. Inspirace může být záměrná, ale i podvědomá a na první pohled skrytá. Může se týkat buďto používaných materiálů či vyobrazených motivů nebo jejich kombinací.

Logickými přímými pokračovateli tradic a umění původních obyvatel Severní Ameriky jsou samozřejmě sami potomci původních kmenů, kteří dnes převážně žijí ve svých rezervacích. To znamená, že kmeny areálu Severozápadního pobřeží se věnují především umělecké řezbě, ale současně i grafice a malbě, kmeny z areálu Kalifornie nadále udržují a zdokonalují tradici košíkářství, umělci z kmenů areálu Jihozápadu se věnují keramické tvorbě, tkalcovství a výrobě nádherných šperků z tyrkysu a stříbra, kmeny z areálu Severovýchodu se nadále věnují textilní tvorbě a v oblasti areálu Arktidy se potomci původních kmenů zabývají výrobou textilních obrazů, uměleckou řezbou, malbou a zhotovováním zbraní pro lov, který zde zůstal hlavním způsobem obživy.

Umělci, kterým v žilách koluje krev původních kmenů, které Severní Ameriku považují za svůj domov, tvoří díla spjatá se svým původem, ale nemusí to být podmínkou jejich tvorby. Ne každý umělec musí do svých děl promítat své kulturní dědictví. Obě cesty jsou správné a je jen na jedinci, zda se rozhodne pro inspiraci svými předky. Umělci, kteří se svými kořeny inspirují, většinou nezůstávají u jedné umělecké techniky, ale střídají je stejně jako jejich předci. Než si představíme některé zástupce takovýchto umělců, je třeba uvědomit si jakou změnou si umění původních obyvatel Severní Ameriky prošlo na samotném americkém kontinentu. Původní funkci tohoto umění již známe z předchozích kapitol této práce. Změna nastala v 19. století, kdy nebyly neobvyklé cestovatelské výpravy Evropanů na americké území. Většina účastníků těchto výprav si chtěla domů odvést něco na památku či jako dárek pro svou rodinu a přátele, a co by se mohlo zdát jako lepší volba než předmět vyrobený původními obyvateli. Můžeme tedy mluvit o jakési formě suvenýrů, které začaly kmeny vyrábět ve větším množství, a které se vyrábí dodnes. Následně se objevovali lidé, kteří se snažili umění původních kmenů pozvednout na vyšší úroveň. Jedním z těchto pokusů bylo založení takzvaného Studia, které zaštitila škola pro původní obyvatele v Santa Fé v roce 1928. Jeho působení bylo ze začátku vskutku originální a elektrizující, ale postupně se propadlo do stereotypu a mechanického opakování stejných motivů, barev a prostředků, což nakonec vedlo k opaku jeho původního záměru a vlastně rozvoj umění původních obyvatel spíše zbrzdilo, než aby mu pomáhalo v rozletu. V 60. letech Amerikou zmítaly sociální nepokoje, kdy převážně mladí intelektuálové vznášeli otázky ohledně společnosti, v níž žijí, což následně vedlo i k odmítnutí programu Studia. V 70. a 80. letech se pak plně rozvinul potenciál umělců, kteří se zabývali uměním původních kmenů.⁷² Dnes by se tedy dalo říct, že se umění inspirované původními obyvateli prolíná s uměním americkým a vytvářejí spolu jakousi syntézu. Z toho vyplývá, že díla jsou vlastně stejná jako jejich autoři, kteří jsou obyvateli Ameriky, ale stále se cítí být součástí svého kmene.

10.1 Allan Houser

Jedním z významných umělců, kteří se hlásí ke svému kulturnímu dědictví, je Allan Houser. Přestože tento umělec již není naživu, jeho dílo a odkaz jsou stále významnými a slouží i jako inspirace dalším generacím. Přestože se narodil v USA a byl tedy americkým občanem, hlásil se i ke kmeni Apačů. Byl přímým potomkem několika slavných apačských náčelníků a

⁷²PERLMANOVÁ, Barbara. Allan Houser Dan Naningha: Americké indiánske umenie, Košice: Východoslovenská galérie, 1986

jeho otec byl původně poslem a následně překladatelem náčelníka Geronima, který kmen vedl na válečná tažení.⁷³

Allan Houser vyrostl na farmě v Oklahomě, kde také studoval. Následně studoval i ve Studiu pod školou v Santa Fé, kde byl jedním z nejlepších studentů, ale později školu opustil, protože se mu zdála moc svazující. Podařilo se mu uspořádat vlastní výstavu a byl přizván k výstavě amerického umění v New Yorku, kde byl jediným umělcem s kořeny původních obyvatel. Dokonce spolupracoval i na nástěnné malbě v budově ministerstva vnitra ve Washingtonu. Následovaly další výstavy a následně se vrátil do rodné Oklahomy, kde spolupracoval se Švédem Ollem Nordmarkem a studoval nástěnnou malbu. V této době také učil ve škole pro původní obyvatel v Novém Mexiku.⁷⁴

Oženil se a měl se svou ženou tři syny, se kterými se odstěhoval do Kalifornie, kde pracoval jako dělník v továrně a ve volných chvílích jezdil do Los Angeles, aby navštěvoval Otisovu akademii. Díky stipendiu se vrátil do Oklahomy, kde chtěl chovat dobytek a tvořit, což se mu bohužel nepovedlo. To vedlo k tomu, že přijal místo učitele na škole v Utahu. Následně se vrátil do Santa Fé a pracoval v Ústavu amerického indiánského umění, který nahradil zdejší původní výtvarné oddělení.⁷⁵

Po odchodu z katedry se plně věnoval své tvůrčí činnosti, hlavně tvorbě kamenných a bronzových plastik.⁷⁶ V jeho tvorbě nalezneme jak malbu a sochařství, ale také se věnoval knižní ilustraci. Jeho díla jsou k vidění převážně v amerických národních galeriích a ve Smithsonianském muzeu. Dnes je nejznámější pro své plastiky, které většinou zobrazují figurální motivy původních obyvatel Severní Ameriky. Jedná se o zobrazení žen i mužů, a dokonce i dětí. Častým námětem jsou bojovníci nebo matky s dětmi, ale i náčelníci či milenecké dvojice zahalené v hladkých pláštích. Plastiky působí odlehčeně, čistě a příjemně. Jsou realistické, popřípadě mírně stylizované za použití jednoduchých tvarů, které podporují umocnění emoce vyzařující z určité sochy. Materiál je většinou tmavé barvy, ale můžeme narazit i na bílý mramor. Obě tyto polohy autorovým plastikám sluší a zvolený materiál souzní s výslednou atmosférou díla. I když některé plastiky zobrazují bojovníky vystřelující šípy či

⁷³ PERLMANOVÁ, Barbara. Allan Houser Dan Naningha: Americké indiánske umenie, Košice: Východoslovenská galerie, 1986

⁷⁴ PERLMANOVÁ, Barbara. Allan Houser Dan Naningha: Americké indiánske umenie, Košice: Východoslovenská galerie, 1986

⁷⁵ PERLMANOVÁ, Barbara. Allan Houser Dan Naningha: Americké indiánske umenie, Košice: Východoslovenská galerie, 1986

⁷⁶ PERLMANOVÁ, Barbara. Allan Houser Dan Naningha: Americké indiánske umenie, Košice: Východoslovenská galerie, 1986

provádějící různé rituály, můžeme z nich přesto vycítit jakýsi vnitřní klid, který přenášejí na pozorovatele.

10.2 Dan Namingha

Dalším významným umělcem, který ve svém díle využívá inspiraci svými kořeny je Dan Namingha. Narodil od svého kolegy Allana Housera je stále mezi námi a vytváří nová díla. Pochází z kmene Hopiů, jejichž dnešní rezervace se nachází v oblasti východní Arizony.

Láska k umění se v jeho rodině dědí. Zabývala se jím už jeho babička – Rachel Nampeyo, která blízko vesnice Hano v údolí Jeddito roku 1895 objevila pozůstatky nádob zvaných Sikatki, díky kterým se jí podařilo obnovit původní hrnčířské umění kmene Hopiů. Tuto tradici po ní převzala dcera Dextra Nampeyo, která se později stala matkou Dana Naminghy. Naminghův otec chová dobytek a zároveň vyřezává sošky kačín, o kterých se tato práce zmiňuje již dříve. Samotný Namingha se tedy již od svého mládí učil starat o dobytek, mezi kterým maloval a kreslil. Jak postupně dospíval, začal být začleňován do přípravy náboženských obřadů kmene Hopiů.⁷⁷

Kvůli dalšímu vzdělání opustil rezervaci. Rok studoval na klasické střední škole spolu se studenty z různých kultur, následně na internátě v navažské rezervaci a poté na Ústavě indiánského umění v Santa Fé. Jeho touhu po uměleckém povolání podpořilo stipendium Kansaské univerzity a kratší dobu strávil i v Americké umělecké akademii v Chicagu. Následující roky prožil ve službách námořnictva, kde si plnil vojenskou službu, po které se vrátil do svého rodiště. Ve dvaceti se oženil a podle tradic kmene Hopiů a kmene Tewov, ze kterého je jeho žena, se přestěhoval do jejího domu v Pueblo San Juan v Novém Mexiku.⁷⁸

Ve své tvorbě experimentoval s výrazovými prostředky v souladu s tradicemi svého kmene a jeho díla vzbudila velký ohlas a souhlasné kritiky. Jeho umělecký život je vskutku produktivní, což má za následek velké množství samostatných výstav, ale účastnil se i některých skupinových. Jeho díla byla vystavována i na takových místech jako je Grand Palais v Paříži a ve Smithsonianském ústavu ve Washingtonu. Dnes se dají najít v soukromých sbírkách i ve sbírkách veřejných, které najdeme kupříkladu v Muzeu amerického indiánského

⁷⁷ PERLMANOVÁ, Barbara. Allan Houser Dan Namingha: Americké indiánske umenie, Košice: Východoslovenská galerie, 1986

⁷⁸ PERLMANOVÁ, Barbara. Allan Houser Dan Namingha: Americké indiánske umenie, Košice: Východoslovenská galerie, 1986

umění a kultury v Chicagu či ve sbírce indiánského umění federálního ministerstva vnitra ve Washingtonu.⁷⁹

Zajímavostí je, že byl o Naminghovy dokonce natočen film a také byl zařazen do knihy Lloyd Newa s názvem Padesát současných indiánských umělců Severní Ameriky.⁸⁰ Má dva syny, kteří se také věnují umění a drží se tak rodinné tradice. Starší Arlo Namingha se věnuje klasickému sochařství a mladší Michael Namingha je známý svým uměním v rámci digitální sféry.

Samotný Dan Namingha je především malíř, sochař a grafik. Ve všech jeho dílech je znatelné, že se řadí k potomkům původních obyvatel Severní Ameriky a z některých lze i vyčíst jeho rodová příslušnost ke kmeni Hopiů, za což můžou především jeho zobrazení kačín, které jsou výraznými prvky této kultury. V malbě se věnuje ztvárnění krajin, kmenových vesnic, rituálních masek, kačín a místy i příslušníků svého kmene. Tvoří pomocí akrylových barev s dominancí teplých odstínů, především červené a žluté v kontrastu s černou, modrou a bílou. Může se však stát, že v některé sbírce narazíme na černobílé či pastelové provedení obrazu. Některá plátna jsou realističtější, jiná jsou stylizovaná či zredukovaná do jednodušších tvarů a linií. Můžeme tedy říct, že jeho tvorba je expresivní. Figury mají realistické proporce a zobrazení kmenových duchů je postupně s posunem Naminghovy tvorby stále více protáhlé směrem vzhůru, což potrhuje jejich spiritualitu a mystično. Toto zobrazení používá autor i u svých grafik, přičemž nejčastěji tvoří litografie, a plastiky. Všechna jeho díla mají v sobě jakousi vnitřní sílu a energetický náboj, který se z obrazů dere i díky působení již zmiňované červené barvy, která však nepůsobí agresivně nýbrž v pozorovateli vyvolává pocit návalu energie a odhodlání.

Když porovnáme Naminghovy plastiky s plastikami od dříve zmiňovaného Housera, můžeme říct, že Houser tvoří sochy s oblejšími a hladšími tvary, kdežto Namingha jde do výšky, zužuje a zdobí pomocí tvarů, které bychom mohli nazvat kanelováním. Z Houserova díla se line vnitřní klid a rozhodnost, kdežto u Naminghy se setkáme s pevným odhodláním a živelnou energií.

⁷⁹ PERLMANOVÁ, Barbara. Allan Houser Dan Namingha: Americké indiánske umenie, Košice: Východoslovenská galéria, 1986

⁸⁰ PERLMANOVÁ, Barbara. Allan Houser Dan Namingha: Americké indiánske umenie, Košice: Východoslovenská galéria, 1986

10.3 Jaune Quick-to-See Smith

Abychom se nevěnovali pouze mužským potomkům, uvedeme si zde alespoň jednu pokračovatelku původního umění z řad žen. Jedná se o Jaune Quick-to-See Smith, která dokáže zaujmout, už jen svým pro Evropany neobvyklým jménem, které je kombinací jména francouzského se jménem původních obyvatel. Tato umělkyně pochází z vícero kmenů původních obyvatel, ale narodila se v rezervaci, která patří pod uskupení s názvem Confederated Salish and Kootenai Nation. Vychoval jí otec, který obchodoval s koňmi mezi různými rezervacemi. Postupně prošla třemi školami, kde studovala umění. Konkrétně se jedná o Olympic Collage v Bremontou ve Washingtonu, Framingham State College v Massachusetts a University of New Mexico.⁸¹

Tato umělkyně je všeobecně uznávána, což dokazuje i velké množství cen, kterými byla za svůj dosavadní život oceněna, a prestiž institucí, které vystavují její díla. Jedná se o takové instituce jako je The Smithsonian American Art Museum, Metropolitan Museum of Art nebo významná muzea ve Vídni či v Quito v Ekvádoru.⁸²

Její tvorba využívá různá média, ať už tradiční či méně obvyklá, jakými jsou například rýže či lepidlo, a jejich kombinace. Často také využívá techniku koláže. Barevně se pohybuje v naturálních, pro diváka příjemných odstínech, kombinovaných s černou barvou. Tematicky se její díla zabývají kulturou a problémy původních obyvatel, ať už minulými či současnými. Využívá k tomu různých kulturních symbolů všech skupin, které dnes obývají americký kontinent, a které jsou snadno rozpoznatelné i pro diváky z jiných zemí. Velmi často se v jejích dílech můžeme setkat s motivem koně, který pravděpodobně v autorce rezonuje již od dětství. Různá zvířata i figury, které Jaune Quick-to-See Smith ve svých pracích vyobrazuje jsou zjednodušeny a zobrazeny plošně, což navazuje na malířství původních obyvatel.

V dlouhé řadě děl si můžeme povšimnout několika, které zobrazují mapu USA. Přestože je každé z děl jiné, na těchto mapách může divák vždy rozpoznat konkrétní státy a jejich hranice, což vede k zamyšlení nad tím, jak byl kdysi kontinent rozdělen na teritoria původními obyvateli a jak je rozdělen dnes. Tyto dvě dělení jsou velmi rozdílná a dnešní geometrické nemá s rozdělením na teritoria jednotlivých kmenů nic společného a naprosto ho ignoruje. Tato

⁸¹ Biography. [jaunequicktoseesmith.org](https://www.jaunequicktoseesmith.org) [online]. [cit. 2020-07-12]. Dostupné z: <https://www.jaunequicktoseesmith.org/>

⁸² Biography. [jaunequicktoseesmith.org](https://www.jaunequicktoseesmith.org) [online]. [cit. 2020-07-15]. Dostupné z: <https://www.jaunequicktoseesmith.org/>

konkrétní díla jsou skvělým příkladem, s jakými tématy autorka pracuje a jak nenásilně vede diváka k porozumění problémů a vcítění se do role původních obyvatel.

10.4 Festivaly

Inspiraci uměním původních obyvatel Severní Ameriky můžeme najít i u umělců a na místech, která by nás zprvu nenapadla. Je sice pravda, že se může jednat o díla, která by většina lidí neoznačila za vysoké umění, ale to jim neubírá na kráse, a navíc jsou to mnohdy díla, která mají především funkční využití. Jedním z takovýchto případů je festivalová móda. V dnešní době, kdy je nám předkládána pestrá nabídka hudebních i jiných festivalů, se současně rozvíjí i trend festivalové módy nebo jakéhosi pravidla, co se na daný festival nosí, ať už v rámci oblečení či doplňků. Motivy přebrané z umění původních obyvatel můžeme samozřejmě najít i v běžné módě, ale u té festivalové jsou výraznější a odvážnější. Nejčastěji se na jejich výrobu používá peří, ze kterého se stávají čelenky, nárameníky a ozdoby hrudi. Na našem území se jedná především o festivaly jako je Rock for People nebo Colours of Ostrava, ale i různé majálesy. Ze světových festivalů určitě stojí za zmínku často navštěvovaná Coachella nebo legendární Burning man, který je světově známý především díky extravagantní módě jeho návštěvníků.

Jako skvělý příklad tvůrce festivalové módy nám poslouží výtvarnice Anna Čurlejšová, která pochází ze Slovenska, ale už delší dobu žije a působí v České republice. Studovala sklářství, šperkařství a design na TUL, ale tvorbě doplňků se věnovala již od dětství. Nyní vede se svým přítelem studio s názvem Čarbičková bijoux, kde vyrábějí různé módní a bytové doplňky. Nejrozpoznatelnější jsou však pro své nádherné čelenky a koruny, které se často nosí na festivaly, svatby, umělecká či tematická focení nebo je můžeme vidět v hudebních videích a při hudebních vystoupeních. Pokud navštívíme některý z festivalů konajících se na území naší republiky, je velmi pravděpodobné, že tam narazíme právě na stánek tohoto studia s bohatou nabídkou doplňků. Tvořené jsou jak z přírodních materiálů, které mají návaznost na umění původních obyvatel Severní Ameriky, jako jsou různé druhy peří, eko kůže a mušlí, ale také z materiálů vytvořených člověkem jako jsou umělé květiny, stahovací pásky, stuhy či horolezecká lanka. Vše se skládá dohromady, přičemž se některé z materiálů barví a zdobí, kdežto některé jsou ponechány přírodně, což závisí na hlavní myšlence a poselství určitého výrobku. Mezi kolekcemi tohoto ateliéru najdeme i kolekci Bohemian, která má přímou návaznost na umění původních kmenů, které se nacházely na severoamerickém kontinentu.

Jedná se především o stylizované náčelnické a bojovnické čelenky, ale i doplňky, které lze využít k vytvoření účesů po vzoru původních obyvatel.

10.5 Trampské hnutí

Dalším místem, kde se projevuje kultura a umění původních obyvatel Severní Ameriky, a kde by je běžný člověk zprvu nehledal a neviděl, je české trampské hnutí, které je inspirováno kmeny z areálu Severozápadního pobřeží. Trampy si většina lidí představí hlavně s kytarou, rozsazené okolo táboráku, zpívající své vlastní písně a vyprávějící si své příhody a příběhy. Již v tomto počínání můžeme vidět podobnost s rituály kmenů obývajících již zmiňovaný areál. Podobnost je i v oblibě používání kánoí, která se českým trempům nedá odepřít, a kterou jsou také proslulí. Staví si své osady, ve kterých po vzoru kmenů původních obyvatel staví totemy, které chrání. Tyto osady nalezneme hlavně podél toku Vltavy, Sázavy a v drahanských lesích. Nedá se říct, že by trampské osady byly jakýmsi replikami těch, které nalezneme na území severoamerického kontinentu. Jsou vytvořeny pouze na základě představ, které byly často umocňovány a romantizovány knižní a filmovou tvorbou, především u nás oblíbeného Karla Maye, o kterém se tato práce zmiňuje již dříve.⁸³

Co se kultury týče, trampové se inspirovali hlavně sounáležitostí s přírodou, úctě k ní a svobodou. Mohli bychom tedy toto hnutí připojit ke kontextu předválečné avantgardy, která zastávala obdobnou ideologii a inspiraci.⁸⁴ Ač se tedy na první pohled mohou v dnešní době trampové zdát jako umělecky nevýrazná skupina, opak je pravdou. Tvoří významný spojník mezi kulturou naší země a kulturou Severní Ameriky, kterých u nás není zrovna mnoho. Jedním z hlavních pilířů je zde láska k práci se dřevem, o které mnoho členů běžné veřejnosti neví. Trampové totiž ze dřeva nejen staví, ale i často vyřezávají sochy a sošky různých velikostí. Také vyrábějí dřevěný nábytek, který bohatě zdobí reliéfní řezbou, a o který má zájem mnoho sběratelů.

10.6 Avantgarda

Jedním z klasických avantgardních uměleckých směrů, kde bychom mohli najít inspiraci uměním původních obyvatel Severní Ameriky je zajisté surrealismus a směry od něj odvozené. Může za to i fakt, že autoři a umělci, kteří se k němu hlásili, byli společensky činní

⁸³ LÉVI-STRAUSS, Claude. Cesta masek, Liberec; Praha: Dauphin, 1996

⁸⁴ LÉVI-STRAUSS, Claude. Cesta masek, Liberec; Praha: Dauphin, 1996

a setkávali se s lidmi, kteří se kulturou původních obyvatel zabývali z různých úhlů a velmi důkladně. Důvodem k tomu byl i zvýšený zájem o tuto kulturu, který se v době avantgardních uměleckých směrů rozvinul. V tomto případě nejde ani tak o uměleckou inspiraci motivy původních obyvatel, jako spíše o inspiraci materiálovou a myšlenkovou, která byla v té době něčím novým a podporovala tvůrčí úmysl hledat nové formy a prostředky vyjadřování. K tvorbě se tedy začaly využívat přírodní materiály, a to i materiály charakteristické pro umění původních obyvatel Severní Ameriky, jakými jsou především pera rozmanitých druhů ptáků, která umělci začleňovali do svých děl v různých kontextech.

10.7 Andy Warhol

Významnou osobností z oblasti kultury, která používala inspiraci původními obyvateli severoamerického kontinentu, byl také Andy Warhol. Valná většina lidí si s jeho jménem okamžitě spojí umělecké hnutí pop-art, které se i v dnešní době těší značné oblibě a oslovuje mladší generace.

Andy Warhol vytvořil mnoho děl, která jsou dnes slavná a lehce rozpoznatelná díky jeho originálnímu stylu. Pomineme-li nejslavnější díla, jakými jsou například jeho variace Marilyn Monroe či zobrazení polévek Campbell, nalezneme v jeho tvorbě i témata související s historií USA. Jedním z těchto projevů je kolekce nazvaná Kovbojové a Indiáni z roku 1986. Jedná se o sérii děl, skrz kterou je vyjadřován problém masových médií, konkrétně to, jak snadné je s jejich pomocí měnit náš pohled na jakoukoliv věc, zejména pak na historii. Toto téma je dodnes velmi aktuální, protože vždy záleží na tom, jakým stylem je nám historie předkládána a hlavně kým. Většina lidí okolo nás se alespoň jednou s takovýmto případem setkala. Amerika má bohatou a mnohdy velmi komplikovanou historii, zvláště pak jedná-li se o téma původních obyvatel. Problémem, který tato série předkládá, je to, jakým způsobem původní obyvatel a jejich postavení v dějinách zobrazuje Hollywood, tedy lidé, kteří sami původními obyvateli nejsou.

V sérii se nachází několik portrétů slavných osobností, ale nalezneme zde i portréty neznámých osob stejně jako zobrazení kačín, masek, štítů či americké mince. Portréty známých osobností jsou inspirovány Hollywoodem a jeho romantizací divokého západu, což je ve filmovém průmyslu obvyklým jevem. Díky tomu zde nalezneme neobvyklé, snad až kontrastní kombinace osobností z tohoto prostředí. Některé by se daly nazvat až kontroverzními. Přestože

si mnoho lidí pod spojením Kovbojové a Indiáni představí nevyhnutelnou kolizi a spor, není to vždy pravdou. Některé kulturní ikony, které jsou zde zobrazeny, nikdy neměly střet či problém s druhou skupinou.

V kovbojské části je vyobrazena Annie Oakley, která na přelomu 19. a 20. století soutěžila ve střelbě a slavila takový úspěch, že měla i svou vlastní střeleckou show. Zobrazena je zde podle jedné z fotografií, na které má klobouk, který pro ni byl charakteristický, se spoustou kovových střeleckých odznaků. Portrét je pro Warhola typicky barevný s použitím modrých, růžových a žlutých odstínů, které ve výsledku vytváří příjemnou jemnou kompozici.

Na dalším obraze je generál Custer, který se zúčastnil občanské války a také války s původními obyvateli. Právě jeho portrét v kombinaci s tvářemi původních obyvatel, hlavně s náčelníkem Sedícím Býkem, může působit kontroverzně. Právě Sedící Býk byl jedním z jeho válečných protivníků. Custer byl prý velmi horkokrevný a neváhal pronásledovat původní obyvatele, i když to bylo v rozporu s jeho rozkazy. Dokonce od nich dostal přezdívku Vrah žen, protože se neštilil vyvraždit celé skupiny s ženami a dětmi. Zemřel rukou původních obyvatel spolu se svými muži v bitvě u Little Big Horn, a to díky své vlastní chybě a neuposlechnutí rozkazů. Na tomto příkladu je velmi dobře vidět, jak se v průběhu historie mění pohled na významné osobnosti. Ve své době byl Custer oslavován coby válečný hrdina, ale dnes nám jeho pronásledování původních obyvatel přijde barbarské. Jeho zobrazení je v porovnání s Annie Oakley více realistické díky volbě barev. Dominuje zde červená, která i svádí k myšlence na krev prolitou ve stětech, kterých se zúčastnil, v kontrastu s bílou barvou jeho košile.

Do kovbojské části se řadí i vyobrazení Teddyho Roosevelta, který byl jedním z významných prezidentů USA. K jeho velkým úspěchům patří například ochrana přírodních zdrojů spolu se zakládáním národních parků. Co se týče jeho spojení s původními obyvateli, byl to právě on, který odsouhlasil vydání životopisu náčelníka Geronima, který byl po řadu let vězněn a společností přijímán coby válečný zločinec. Roosevelt je zde zachycen v uniformě podle fotografie z dob, kdy byl plukovníkem. Je zde použito hodně modré barvy se žlutými a červenými detaily. Modrá působí velmi uklidňujícím dojmem, stejně jako Rooseveltova tvář.

Dalším zástupcem Kovbojů je John Wayne, který je ikonou westernových filmů a zlatého času Hollywoodu. Známý je například z filmů Přepadení nebo Stopaři či Rio Bravo. Zobrazen je v barvách prérií, na kterých se přetvářel do svých postav často toulal. Má na sobě jeden ze svých filmových kostýmů, konkrétně z filmu Muž, který zastřelil Liberty Valance. Tím, že je zde zobrazen jako jedna ze svých postav, ztrácí jsou vlastní identitu a přebírá své

filmové alter ego coby muž se srdcem na správném místě, legenda divokého západu. Kontury obrazu jsou provedeny v modré, stejně jako jeho oči hrdiny.

Dílem, které v sobě spojuje část kovbojskou s částí indiánskou je Akční scéna, která zobrazuje jezdce z obou skupin na rudém pozadí, které pomáhá evokovat válečný střet. Každý z jezdců je vyveden v jiné barvě a díky posunutým žlutým konturám vypadá vše živelně a v pohybu. Divák je vtahován do obrazu, kde se stává součástí scény z westernů. Napomáhá tomu i fakt, že centrální postava kovboje míří koltem na diváka, který se díky tomu cítí v přímém ohrožení života a prožívá úzkost spojenou s návalem adrenalinu, což umocňuje i fakt, že divák není ozbrojen, stejně jako mnoho původních obyvatel, kteří byli zmasakrováni kolonisty.

V části, která zobrazuje původní obyvatele a artefakty, které se k nim váží, nalezneme portrét již zmíněného náčelníka a zároveň i šamana Sedícího Býka z kmene Siuxů. Byl to jeden z nejvýznamnějších válečníků v dobách takzvaných indiánských válek, což vedlo k tomu, že se stal symbolem odporu. V Americe je považován za legendu a ikonu. V pozdějších letech, kdy byly kmeny původních obyvatel poraženi a nuceni žít v rezervacích, se Sedící Býk připojil ke slavné show Annie Oakley, jejíž portrét se také nachází v této sérii. Portrét Sedícího Býka je vyveden podle jedné z původních fotografií. Na díle převládají tradiční barvy původních obyvatel, jakými je červená, žlutá a modrá. Jako celek působí zobrazení stoicky a klidně. Klid také vyzařuje tvář náčelníka, který vypadá jako by nad něčím přemítal.

Další portrét zobrazuje náčelníka a šamana Geronima z kmene Apačů. Tento náčelník se také zúčastnil mnoha střetů s bělochy. Jeho role v dějinách je poněkud komplikovanější než role Sedícího Býka. Nikdo dnes přesně neví, jestli je ikonickým hrdinou, jakým se sám vykresluje ve svém životopise, a jak tvrdili jeho blízcí, nebo nelítostným pronásledovatelem a vrahem bílých tvářů, který se však bitvám vyhýbal. Je to vlastně otázka toho, koho bychom se zeptali. Původní obyvatelé nedají na svůj idol dopustit, ale bělošští důstojníci a vojáci té doby rádi přiřivovali příběhy o Geronimově krutosti a zbabělosti, čímž se snažili podkopat jeho silnou autoritu. Warhol pro své dílo opět zvolil jako základ jednu ze slavných fotografií náčelníka. Použil však pouze její část, proto je tento portrét proveden více zblízka než ostatní v této sérii. Podoba je vyvedena v teplých odstínech žluté a oranžové v kombinaci se zásahem červené a modré. Teplé odstíny se zde ocitají v kontrastu ke Geronimovu zamračenému výrazu a jeho přímému pohledu na diváka.

Dalším dílem s tematikou původních obyvatel je Matka a dítě. Zde není zobrazena žádná historická postava, nýbrž obyčejná dvojice ze života. Svým způsobem bychom mohli říct, že jde o paralelu na křesťanské madony, které také zobrazují matku se svým potomkem. Podkladem tohoto portrétu je opět část dobové fotografie, kde je žena zobrazena v klasickém oděvu a ozdobena šperky původních obyvatel. Spící dítě má usazené na zádech pomocí šátku, což je obvyklá metoda využívaná dodnes. Z barev zde dominuje růžová, zelená, modrá a hnědočervená doplněná o žlutý detail. Celý výjev působí mírumilovně, klidně a vyzařuje z něj síla pouta mezi matkou a dítětem.

Na dalším díle nazvaném Bonnet Indian je vyobrazen původní obyvatel v bohaté válečnické čelence a v pozadí jsou načrtnuta týpí. Jde o vyobrazení představy o klasickém původním obyvateli s prostředím jemu vlastním. Použity jsou opět barvy v červených, modrých a hnědých odstínech, které jsou pro tuto rasu typické.

Následující díla také představují symboly významné pro původní obyvatele, i když to již nejsou významné osobnosti, nýbrž předměty nesoucí kulturní dědictví. Jedním z nich je vyobrazení obřadní masky z areálu Severovýchodního pobřeží. Zobrazuje ducha obklopeného dvěma menšími, a tím je tedy napůl zoomorfní. Použité barvy jsou zde modrá, žlutá a hnědá, které napomáhají v navození mystičnosti, která tyto tradiční masky provází. Masky upírá na diváka intenzivní pohled, který je zesílen pomocí žluté barvy.

Dalším zobrazeným symbolem je štít kmenů z areálu Velkých plání. Má klasický kruhovitý tvar a jsou na něm zjednodušeně zobrazeny dva bizoni, kteří jsou typickým znakem tohoto areálu. Zobrazení je zde plošné, ale jeden z bizonů je zobrazen s šípem v těle, který je vyobrazen perspektivně. Divák si díky tomu přijde jako by sám skolil bizona či jako by z něj mohl šíp vytáhnout. Barevně je dílo opět provedeno v klasických barvách používaných původními obyvateli.

V sérii nalezneme i zobrazení již dříve zmiňovaných kačín. Jde konkrétně o zobrazení dvou identických sošek, z nichž jedna je provedena barevně, zatímco druhá je vyvedena pouze v obrysech. Barevná je složena z kombinace fialové, tmavě žluté, oranžovočervené, modré a černé, což působí velmi příjemně. Obrysová soška může působit jako stín či duch sošky druhé. Obě působí sympaticky a přívětivě, což je pochopitelné, protože jde o zobrazení duchů, kteří se starají o svůj kmen.

Poslední dvě díla série zobrazují jeden a ten samý nikl pouze z jiné strany. Na jedné se nachází bizon a na druhé hlava původního obyvatele. Jde o minci, která reálně existovala a

dostala se i do oběhu. Díla zůstala věrná reálným barvám a jsou provedena v odstínech šedé. Do série byla zařazena, protože mince byla významným milníkem v historii, kdy Amerika přijala svou minulost, a přestože jde o minci malé hodnoty, je jistým uznáním původním obyvatelům.

Z výše uvedeného tedy vyplývá, že jednotlivá díla série byla vybrána velmi pečlivě a mají mezi sebou historické a kulturní vazby, které sice nemusí být jasné na první pohled každému divákovi, ale jsou nepochybnou součástí série.

Problematice původních obyvatel Severní Ameriky se však Warhol věnoval již dříve. Vytvořil jinou sérii o 36 obrazech a 23 kresbách nazvanou *The American Indian*, která zobrazuje herce a aktivistu za práva původních obyvatel Russella Meanse z kmene Lakotů. Zajímavé je datum publikování těchto děl. Jednalo se totiž o datum, kdy Amerika slavila 200 let své nezávislosti. Otázkou však je čí nezávislosti, jelikož původní obyvatelé byli v době prvního dne nezávislosti stále utlačováni Evropany, kteří jim prakticky sebrali jejich zemi, nemluvě o situaci kolem černošské části populace. Díky této situaci vytvořila série jistou kontroverzi a vede k zamyšlení diváka nad americkou historií, vnímání světa okolo nás a naší role v něm.

Russela Meanse, kterého většina lidí zná z filmu *Poslední Mohykán*, zobrazil Warhol v tradičním oblečení, doplňkách i účesu, čímž vytvořil portrét archetypu běžného původního obyvatele, jakého využívá i filmová produkce Hollywoodu. Díky použití pro Warhola typických divokých barevných kombinací a odstínů, díla působí jakoby vytržená ze svého původního tematického prostředí a mohou nám připomínat filmové plakáty či pouliční grafity. Nejednoho diváka při pohledu na sérii napadne, že Meansova tvář zůstává v reálnějších odstínech oranžové a hnědé barvy, což nás vlastně nutí neustále přemítat nad údělem a rolí původních obyvatel.

10.8 Spolupráce Warhol – Basquiat

Za zmínku také jistě stojí díla, která vznikla díky spolupráci více umělců, a to konkrétně již zmiňovaného Warhola a Jean-Michela Basquiata. Přestože mezi těmito umělci byl určitý věkový rozdíl, nebránil jim v souznění uměleckém. Basquiat byl mladší a Warhol byl jedním z jeho idolů. Vytvořili spolu skoro 200 děl, kde se střídali v tom, kdo tvořil první a kdo na prvního navázal. Jejich díla si zachovávají originální přístup každého z umělců, čímž tvoří

kombinaci Warholových plakátů spolu s Basquiátovými graffiti a malbami, které však k sobě pasují a souzní. Díla se bohužel při první výstavě setkala s negativní kritikou, která vedla k rozchodu umělců, jak v umělecké, tak civilní sféře jejich života. Dnes jsou naopak tato díla hodnocena pozitivně a můžeme je zařadit k neo-expresionistickým.

Oba umělci byli inspirováni i takzvaným primitivním uměním, i když každý jinou kulturou. U Basquiata šlo o jeho afroamerické kořeny a u Warhola zas o jeho sympatie k původním obyvatelům, což se do děl promítá nejen zobrazováním různých bytostí, které připomínají obřadní masky a spirituální bytosti. Objevíme zde mnoho předmětů a symbolů denního života i symboly komerce, které jsou typické pro Warhola, vedle symbolů typických pro Basquiata, jakým je například koruna se třemi hroty.

I když se nám některá díla mohou zdát jako nahodilý sled různých věcí, v jiných je na první pohled vidět kulturní střet rozmanitých obyvatel Ameriky, a to nejenom již zmíněných dvou skupin, ale i kultur z oblasti Asie. Ani pro jednoho z autorů není neobvyklé, že ve svých dílech na tyto situace reagují. Velmi často v dílech spatříme ceny spotřebního zboží a loga různých firem a institucí, především pak logo firmy General electric, spolu s nápisy, které tvoří slovní hříčky. Přestože díla této spolupráce byla vytvořena zhruba před třiceti lety, jsou svými tématy stále aktuální a oslovují mnoho diváků, kteří se jimi mohou cítit zasaženi, i když nežijí v Americe, protože střet kultur se může odehrát kdekoliv.

11 Praktická část

Praktická část se sestává ze tří předmětů, využitelných v běžném životě, a dvou instalací, které řeší kulturní problémy, se kterými se původní obyvatelé Severní Ameriky potýkali nebo stále potýkají. Zvolenými předměty jsou válečnická čelenka, brašna a lapač snů.

Všechny tři zmíněné předměty jsou zasazeny do kontextu rockového festivalu, kde by se daly využít či případně pořídít. Tento kontext jsem zvolila z vícero důvodů. Prvním z nich je, že festivalová kultura se nebojí používat netradiční materiály. Druhým je fakt, že interpreti podílející se na takovýchto festivalech často vystupují v netradičním oblečení a doplňcích, dalo by se říct až kostýmech. Třetím a posledním důvodem je zvyšující se obliba hlásit se ke svým předkům a být hrdý na své kořeny, což se může projevit už na vzhledu daného člověka.

Prvním předmětem je tedy okrasná čelenka inspirovaná válečnickými čelenkami původních obyvatel. K jejímu vytvoření bylo zapotřebí mnoho per různých ptáků. Všechna pera pocházejí z křídel ptáků vyskytujících se v naší republice. Jedná se tedy především o pera z kachen a holubů, ale i různých dravců a pěvců z krkonošských lesů. Protože bylo potřeba, aby jejich barva pasovala do konceptu, bylo nutné několik z nich přebarvit na černo. K tomuto účelu dobře posloužila barva ve spreji, která celý materiál bez problému pokryla. Následujícím krokem bylo ovázat každé pírko okolo jeho brku černou tlustou nití a nechat jí delší konce, aby bylo možné je později navázat na tělo čelenky. Toto tělo je vytvořeno ze starého černého pásku z umělé kůže, kterou bylo nutno po okrajích sešít. K vrchní části koženkového těla se následně navazovala ovázaná pera, která se upevňovala pomocí již zmiňovaných nití, čímž se vytvořil vlastní opěrný systém, kdy je každé pero navázáno na tělo čelenky a současně i k perům sousedícím. Tělo je zdobeno našitými kovovými pyramidami v kombinaci se stříbrnými korálky, které jsou použity i v ozdobných třásních nacházejících se na každé straně čelenky. Výrobek je vhodný jako doplněk na festivaly, kde jsou často k vidění podobné konstrukce, jejichž obliba se stále zvyšuje.

Druhým předmětem je brašna z umělé kůže, která je ze všech předmětů praktické části nejvíce užitečná. Když mluvím o umělé kůži, není tím myšlena kupovaná koženka. Ač se to může zdát neuvěřitelné, základním materiálem byl starý kufr, který bylo třeba nejprve stáhnout. Stažený materiál bylo třeba nabarvit na černo, aby odpovídal konceptu. K tomu byla použita barva na kůži ve spreji. Následně bylo třeba vyřešit podšívku, ke které nakonec posloužila černá látka, díky které nejde poznat, že materiálem je koženka místo pravé kůže. Tělo brašny se skládá z jednoho kusu koženky sešitého po stranách, aby vznikla kapsa. Do těchto švů jsou vloženy další kusy, rozstříhané na pásy třásní, které slouží jako ozdoba. Jelikož byl základním materiálem starý kufr, občas se stalo, že některá část musela být z více kusů, i když by za normálních okolností mohla být pouze z jednoho. To je případ zavírání brašny, které muselo být našito k zadní straně, aby tvořilo iluzi jednoho kusu spolu s vytvořenou kapsou. K tělu jsou po stranách nad třásně všity kovové kroužky, které slouží jako úchyty pro zdobený popruh ve stylu crossbody kabelek. Tento široký popruh je také koženkový s podšívku a stejně jako čelenka je zdoben ornamenty z kovových pyramid a stříbrných korálků. Brašna se dá využít na více místech, než je pouhý festival a díky své velikosti je i velmi praktická.

Posledním předmětem je lapač snů, který je oblíbeným bytovým doplňkem. Základem je kruhová kovová konstrukce ze zahradního drátu omotaná černou stuhou. Vnitřek je ornamentálně vypleten nití. Ve středu výpletu se nachází korálek z českých skláren. Spodní část

kruhu je zdobena navázanými stuhami s korálky a peříčky, která jsou na stuhy navázány. Tento předmět má spíše estetickou než užitkovou funkci. Přesto není vyloučeno, že bychom si ho mohli odnést domů právě z takové akce jako je festival, kde najdeme velké množství stánků plných rozmanitých předmětů.

Instalace vytvořené pro tuto práci mají podobné stojany. Jedná se o šuplíky natřené na bílo, které symbolizují fakt, že v dnešní době se problémy a právy původních obyvatel veřejnost příliš nezabývá a schovává je do pomyslného šuplíku u stolu. Přitom rovnocennost ras je velmi probíraným tématem, zvláště v Americe, kde se konají různé protesty. Tyto protesty a hnutí se však více zabírají Afroameričany a o ostatních skupinách není moc slyšet.

První instalace zobrazuje anatomické srdce z měkkých materiálů, které symbolizuje odvalu a noblesu původních obyvatel. Toto srdce je však prokláno šípou z třešňového dřeva, které symbolizují střet mezi kmeny původních obyvatel, které mezi nimi rozdmýchávali kolonisté. Ty zde zobrazují ruce, které srdce drží a tím celou situaci podporují a ovládají. Nejnáročnější na vytvoření byly kupodivu šípou. Prvním úkolem, který zabral mnoho času, bylo najít co nejrovnější větve na těla šípů. Z těch se nejprve musela odstranit kůra a poté přišlo broušení pomocí pilníků a smirkových papírů do hladka. Složitě také bylo rozstříhání per na vhodné kousky, které jsou ke koncům šípů nalepeny. Tvorba samotného srdce byla vcelku jednoduchá. Stačilo ušít povlak a vyplnit ho vycpávkou, která se používá jako výplň polštářů. Následovalo ušití povlaků na tepny a žíly, které ze srdce vycházejí, a jejich vyplnění stejnou vycpávkou. Pro lepší manipulaci je to nich všit ohebný drát. Ruce, které srdce drží, jsou zkonstruovány z pevných drátů, na které jsou nasazeny bílé doktorské rukavice. Aby ruce vypadaly reálněji, jsou také vycpány. Pro docílení sounáležitosti rukou s podstavcem jsou nabarveny na stejný odstín bílé jako šuplík, ze kterého vychází.

Druhá instalace se skládá ze sádrové busty zobrazující archetyp kolonisty, který má na hlavě posazenou válečnickou čelenku. Tato kombinace představuje, jak se kolonisté snažili přivlastnit si kulturu původních obyvatel, a jak si podobné předměty vozili domů jako suvenýry. Busta je pro zesílení kontrastu nabarvena na červeno. Barva však nedosahuje na všechna místa, což poukazuje na nedosažitelnost této snahy. Nejobtížnější na vytvoření byla část, která ukotvuje bustu ke stojanu ze šuplíku. Jedná se vlastně o dřevěnou násadu, která je přišroubována ke dnu a následně obalena sádrou, což vytvořilo spoj mezi bustou a dnem. Konec násady, který se nachází v bustě, je pro jistotu obalen v bublinkové fólii, aby nedošlo k žádnému poškození.

Obr.1: Odvážné srdce

Obr.2: Která kultura je má?

Obr.3: Brašna

Obr.4: Lapač snů

Obr.5: Čelenka

Obr.6: Festival ready

Závěr

Umění původních obyvatel Severní Ameriky je uměním v pravém slova smyslu a nemělo by se opomíjet. Je nádherné, pracné, velmi rozmanité a jeho praktická stránka by měla být spíše výhodou, i když právě díky ní si většina široké veřejnosti myslí, že nedosahuje takové umělecké kvality jako umění pozdější.

Velkým problémem ve vnímání tohoto umění je produkce Hollywoodu, která mnohdy určité prvky zromantizovala, čímž mu ve valné většině případu znesnadnila cestu ke stejnému stupni uznání, jakou má například umění renesanční či barokní. Přesto se dnes postupně dostává do širšího povědomí veřejnosti.

Inspiraci tímto druhem umění najdeme na rozdílných místech, a mnohdy i tam, kde bychom to nečekali. Díky tomuto přežívá dál a rozhodně není mrtvé, pouze se vyvíjí, stejně jako společnost, která ho ve výsledku přijímá, i když mnohdy pod jinými názvy. Najdeme ho tedy všude kolem nás. Stačí se jen pozorněji dívat a možná ho objevíme i ve svém prostředí. Pokud tedy hledáme inspiraci spjatou například s přírodou, neměli bychom tento druh umění zavrhnout, ale naopak se na něj zaměřit a neodsuzovat ho pomocí zažitých stereotypů.

Umělci z řad přímých potomků a umělci inspirovaní původními obyvateli ve svých dílech často řeší kulturní spory a historické kontexty, na které by společnost neměla zapomínat, nýbrž na ně reagovat a poučit se z nich. Je smutné, že hlasy těchto umělců nezbuzují tak vášnivé reakce široké veřejnosti jako hlasy umělců jiných etnik. Všechny tyto hlasy jsou důležité a nemělo by se zapomínat na žádný.

Jedním z cílů této práce bylo poukázat na problémy původních obyvatel, kterým čelí ve své domovině dodnes a vést čtenáře k zamyšlení nad jejich i svou vlastní situací. Přestože jsme rozdílní, máme stejná práva a povinnosti, která nás vedou k porozumění jednoho druhému.

Seznam použité literatury

KLÁPŠŤOVÁ, Kateřina. Indiáni: Severní Amerika = Indians : North America. Přeložil Kateřina MILLEROVÁ. Praha: Národní muzeum, Náprstkovo muzeum, 2017. 61 s., ISBN 978-80-7036-543-4

STINGL, Miloslav. Indiáni bez tomahavků. 2.dopl.vyd. (ve Svobodě 1.). Praha: Svoboda, 1966. 610 s.

SIEBERT, Erna. Indiánské umění amerického severozápadního pobřeží, Praha: Obelisk, 1970. 206 s.

PERLMANOVÁ, Barbara. Allan Houser Dan Nanningha: Americké indiánske umenie, Košice: Východoslovenská galerie, 1986

LÉVI-STRAUSS, Claude. Cesta masek, Liberec; Praha: Dauphin, 1996. 199 s.

Biography. *jaunequicktoseesmith.org* [online]. [cit. 2020-07-12]. Dostupné z: <https://www.jaunequicktoseesmith.org/>

Seznam obrázků

Obr.1: *Odvážné srdce*, zdroj: vlastní zdroj

Obr.2: *Která kultura je má?*, zdroj: vlastní zdroj

Obr.3: *Brašna*, zdroj: vlastní zdroj

Obr.4: *Lapač snů*, zdroj: vlastní zdroj

Obr.5: *Čelenka*, zdroj: vlastní zdroj

Obr.6: *Festival ready*, zdroj: vlastní zdroj